

นิติศตกม

สุภาษิตร้อยบทของกรรตฤหรี

แปลจากภาษาสันสกฤต

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
รองหัวหน้า พระยาภูวนัยสนธิ์

เมื่อปีกฤษี พ. ศ. ๒๔๖๖

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไท ถนนทรงเมือง จังหวัดพระนคร

พ. ศ. ๒๔๖๖

४६३४

นิติศตกมู

สุภาษิตร้อยบทของกรรตฤหรี

แปลจากภาษาสันสกฤต

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

รองหัวหน้า พระยาภูวนัยสนธิ์

เมื่อปีพุทธ พ. ศ. ๒๔๖๖

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไท ถนนรองเมือง จังหวัดพระนคร

พ. ศ. ๒๔๖๖

คำนำ

จางวางเอก เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสด็จมาตั้ง
กระทรวงศึกษาธิการ จะทำการแปลงศพ รองหัวหมื่น
พระยาภูวนัยสนธิ (เจริญ เทพหัสดิน ณ อยุธยา)
มาแจ้งความว่า จะพิมพ์หนังสือเป็นชาติพลดีเนื่องใน
การพระราชทานเพลิงศพสักเรื่อง ๑ ขอให้ข้าพเจ้าช่วย
เลือกเรื่องหนังสือในหอพระสมุด ฯ ให้ และแสดงความ
ประสงค์ว่าจะใคร่พิมพ์หนังสือซึ่งหอพระสมุด ฯ ต้อง
การหรือยังน้อย เพื่อบริการอุดหนุนแก่หอพระสมุด ฯ
ด้วย ที่จริงท่านเจ้าพระยาธรรมศักดิ์ ฯ เองก็เป็นกรม
การคน ๑ ในหอพระสมุด ฯ มีหน้าที่ที่จะเลือกหนังสือ
เช่นเดียวกับข้าพเจ้า ที่อนุญาตให้ข้าพเจ้าเป็นผู้เลือกนั้น
ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติยศและมีความยินดีที่จะเลือกให้
ด้วยความเต็มใจ ในการเลือกข้าพเจ้าเห็นว่า เวลานี้
หอพระสมุด ฯ ได้กำลังให้แปลเรื่องต่างๆ จากภาษา
สันสกฤตหลายเรื่อง เป็นพจนานุกรมศาสตร์โดยมาก ได้ให้

พิมพ์ไปแล้วบางเรื่อง แต่ยังมีจำนวนน้อยไม่มีใครจะ
แพร่หลาย หอพระสมุดฯ ต้องการจะให้หนังสือ
จำพวกนี้ให้เพียงพอ จึงแจ้งความให้ท่านเจ้าพระยา
ธรรมศักดิ์มนตรีทราบก็เห็นชอบด้วย ข้าพเจ้าจึงเลือก
เรื่องนี้คัดลอกของภรรตฤทธิมหากวี ซึ่งรองอำมาตย์โท
หลวงบุรีกิจจิราชน (ตรี นาคะประทีป เปเรียนุ) พนักงาน
กรมตำรวจกระทรวงศึกษาธิการ ได้มีแก้ไขแปล
ถวายไว้ในหอพระสมุดฯ ให้ท่านเจ้าพระยาธรรมศักดิ์ฯ
พิมพ์ตามประสงค์

นิตยสารเรื่อง นวนิยายปราชญ์ ๑ ชื่อภรรตฤทธิ
แต่งขึ้น หรือจะมีใครรวบรวมภาณิศจของปราชญ์นั้น
มาแต่งขึ้นก็อาจเป็นไปได้ ปราชญ์ผู้นี้ชื่อว่าภรรตฤทธิเป็น
คนมีชื่อเสียงปรากฏ และได้แต่งหนังสือเรื่องอื่นๆ
ไว้มากเป็นต้นไว้อีก หลวงจันคนหนึ่งชื่อจิงได้ไป
สืบคำสอนถึงอินเดีย เมื่อ พ. ศ. ๑๑๖๖ ได้เล่าถึง
เรื่องประวัติของปราชญ์ชื่อภรรตฤทธิไว้ในหนังสือระยะ
ทาง ว่าเป็นผู้รักเล่าเรียนยิ่งนัก และเป็นผู้เลื่อมใสใน

พุทธศาสนา ได้เคยบวชเป็นพระภิกษุเจริญบุญกุศลมา
อย่างเคร่งครัด แต่ไม่สามารถตัดกิเลสได้ เว้นบวช
เวียนตักอยู่ถึง ๗ ครั้ง วิชาคุณของภรรตฤหรั้งเถิง
เป็นที่นับถือในมัณฑมประเทศทั่วไปทั้ง ๕ มณฑล และ
ถึงแก่ความตายเมื่อ พ. ศ. ๒๓๗๓ ถ้าฟังตามคำที่อจ
กล่าว นิตศตกะที่พิมพ์ในสมุดเล่มนี้ก็ได้แต่งมากกว่า
๓๒๕๐ ปี

หนังสือนิตศตกะเรื่องนี้ หอพระสมุด ฯ ได้อนุญาต
ให้พิมพ์ครั้ง ๑ แล้ว แต่ฉบับพิมพ์ครั้งนั้นเป็นจำนวน ๓
ซึ่งพราหมณ์ กุปป์ตวามอารยะ กับนายบ๊อง อินทวงศ์
เปรียญ พนักงานในหอพระสมุด ฯ ช่วยกันแปล ฉบับ
พิมพ์ครั้งนี้เป็นจำนวนของ รองอำมาตย์โท หลวงบุรุษ
ภิธาน (ศรี นาคะประทีป เปรียญ) ต่างจำนวนกัน
หวังใจว่าถึงผู้ได้รับแจกฉบับก่อนไปแล้ว ก็ยังพอ
แสวงหาความรู้ได้ในทางจำนวนโวหาร เมื่ออ่านฉบับ
พิมพ์อีกครั้ง ๓

ในการ พิมพ์ได้คัด ภาษา สันสกฤต มาพิมพ์ไว้ด้วย

เพื่อผู้ที่สนใจในภาษาสันสกฤตจะได้สอบสวนตามความ
ต้องการ

อนึ่งในการพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ ท่านเจ้าพระยา
ธรรมศักดิ์ ๑ ได้รวบรวมประวัติของผู้มรณภาพเท่าที่
ทราบได้ส่งมา ขอให้เรียงลงไว้พอเป็นที่ระลึกโดย
สังเขป จึงได้เก็บใจความพิมพ์ลงไว้ตามประสงค์

รองหัวหมั่น พระยาภูวนัยสนธิ

ประวัติสังเขปของพระยาภูวนัยสนธิ

รองหัวหน้า พระยาภูวนัยสนธิ (เจริญ เทพหัสดิน
ณกรูเทพ) จช. จม. รัตน วปร. & เกิดในรัช
กาลที่ ๕ เมื่อวันพุธ ที่ ๒๕ กันยายน ปีเถาะ พ. ศ.
๒๔๓๐ เป็นบุตรหลวงอุทธานาธิกรณ (จักร เทพหัสด
ิน ณกรูเทพ) ผู้เป็นน้องร่วมบิดามารดากับพระยา
ไชยสุรินทร์ (เจียม เทพหัสดิน ณกรูเทพ) เมื่อ
เจริญวัยได้เข้าเรียนอักษรสมัยในสำนักพระยาศรีสุนทร
โวหาร (น้อย อาจารยางกูร) อยู่ ๕ ปี ถึงปีเถาะ
พ. ศ. ๒๔๒๒ อายุ ๑๓ ปี พระยาประสิทธิ์ศุภการ
(ม.ร.ว. ตม้าย พึ่งบุญ ณกรูเทพ) ได้นำถวายตัวเป็น
มหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว รับราชการอยู่ในเวรศักดิ์ ในตอนที่พระยา
ภูวนัยสนธิรับราชการอยู่ในกรมมหาดเล็กนั้น ได้รับ

ความคุ้นเคย กับ เจ้านาย ที่ยังทรงพระเยาว์ แทบทุกพระองค์ มีจดหมายเหตุที่พระยาภูวนัย ฯ จดไว้ว่า "ในเวลานั้นเสด็จลงข้างประตู พระเจ้าตากเรือที่ทรงวอไม่ทันหรือลงไม่พอ ท่านก็วิ่งมาให้เราเชิญเสด็จถึงหอธรรมสังเวช ก็ไม่ใช่เหนื่อย ต้องเดินกระบวนกลับ ข้างพระองค์ท่านที่ใดเหนื่อย เราก็เชิญท่านพาไปด้วยพระบาท" ดังนี้ พระยาภูวนัยสนธิรับราชการอยู่ในกรมมหาดเล็ก ๘ ปี ถึง พ.ศ. ๒๔๓๐ จึงกราบถวายบังคมลาอุปสมบทที่วัดราชบพิธ สืบแต่เจ้าพระมหาสมณะเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์เป็นอุปัชฌาย์ อุปสมบทอยู่พรรษา ๓ จึงลาสิกขาบท กลับมารับราชการอยู่ในกรมมหาดเล็กตามเดิม

ถึง พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นหลวงอุทธานาธิกรณ และโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นเจ้าจำวนอกรสวนใหญ่ มีตำแหน่งในกรมพระคลังสวน และเป็นตำแหน่งเลขานุการของอธิบดี ซึ่งในเวลานั้น

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์
เมื่อยังดำรงพระยศเป็นพระเจ้าน้อยยาเธอ กรมหมื่น ฯ
ทรงบัญชาการ รับราชการอยู่ในตำแหน่งนี้ จนถึง
พ. ศ. ๒๔๓๗ จึงกราบถวายบังคมลาออกจากราชการ
ในกรมพระคลังสวน แล้วกลับเข้ารับราชการในกระ
ทรวงยุติธรรม ถึง พ. ศ. ๒๔๔๔ ได้รับพระราชทาน
สัญญาบัตรเป็นพระสุรทนต์พิทักษ์ ตำแหน่งเจ้ากรม
ราชทนต์ ต่อมาถึง พ. ศ. ๒๔๕๔ ได้รับพระราชทาน
ยศเป็นอำมาตย์เอก

ถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ มีอาการป่วยเจ็บออกจาก
หน้าที่ในกระทรวงยุติธรรม กลับมารับราชการในกรม
มหาดเล็ก ได้รับพระราชทานยศเป็นหุ้มแพร เมื่อ
พ. ศ. ๒๔๖๓ แล้วเลื่อนขึ้นเป็นเจ้า เมื่อ พ. ศ. ๒๔๖๓
ถึง พ. ศ. ๒๔๖๕ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนขึ้น
เป็นพระยาภูวนัยดิธิ และได้รับพระราชทานยศเป็น
รองหัวหมื่นในชั้นด้วย

(๘)

เคราะห์ และที่ใดพบหนังสือเรื่องนี้ให้แพร่หลาย หวัง
ใจว่าผู้ที่ได้รับหนังสือนี้ไป คง จะพอใจและอนุโมทนา
ด้วยทั่วกัน

ถึ ๒๖ ทรงพรหมณี ตำนานายก

หอพระตำหนักวัดวิญญาน

วันที่ ๑ มีนาคม พ. ศ. ๒๔๖๖

สารบา^รพ

ขอ ^ม งคต	หน้า ๑
ทางของค ^น เขต ^า	" ๓
ทางของค ^น ร ^{ู้}	" ๔
ทางของมา ^น ะแ ^{ละ} ค ^ว ามแ ^ก ต ^ว ก ^ด ้า	" ๓๗
ทางของท ^ร พ ^ย	" ๒๓
ทางของท ^ร ช ^น	" ๓๓
ทางของค ^น ค [ิ]	" ๓๗
ทางของค ^า ร ^อ ป ^ก าร ^อ น [ุ] ช ^น	" ๔๓
ทางของค ^ว าม ^น ัน ^ค ง	" ๕๑
ทางของโ ^ช ค	" ๕๗
ทางของค ^ร ร ^ม	" ๖๓

॥ ศรีः ॥
॥ นิติศตกम् ॥

มงคลม |

ทักกาทาทุยนวจุณินนาคจินมาครมุตเย |

สุวาณุกุเขกมานาย นมः คำนุทาย เศษเต ॥

สุภาณิตรียบท.

ขอมงคล.

ขอน้อมพระเทพ ซึ่งใคร ๆ กำหนดไม่ได้ด้วยสถาน
ทิศและกาลเวลา คือไม่มีที่สุด เป็นดวงใจอันแท้ใน
รูปกาย เป็นความสงบ เป็นเดช มีคุณสมบัติค้ำถ้ว
เป็นความตรัสรู้ได้เอง.

มูรขปทุทธิ : |

โพทุธาโร มคฺคัรคฺคตฺตา: ปฺรภว: สฺมยทุฐิตา: |

อโฬโฬปทาศฺ จานฺเย ชีวณฺม องฺเค สฺภาษิตฺม || ๑ ||

✓ อชฺญ: สฺขมฺ อารายะ สฺขตรมฺ อารายเค วิเคฺษช-
ญ: |

ชฺญานตวทุวิทคฺชํ พฺรหฺมา ปิ นรํ น รณฺชยติ || ๒ ||

ปฺรตฺสฺหย มณฺนิมฺ อทุทฺเรน มกฺกวกฺคตฺตํชฺชฺชฺรณฺตฺราต

สฺมตฺตรมฺ อปฺปี สฺตเวตฺ ปฺรจตฺตํ อุมิมาตฺตํกฺกตฺม |

ภฺชงฺคมฺ อปฺปี โกปิตํ คีรติ ปุชฺสปวทฺ ชารเยน

น ตํ ปฺรตฺตินิวิชฺชมฺมวฺรชฺชนจิตฺตมฺ อารายเคตฺ || ๓ ||

✓ ตเถก สิกคาสฺส ไคตมฺ อปฺปี ยคฺคต: ปิทยน

ปิเพจฺ จ มถฺคตฺตญฺณนิกาตฺสฺส สฺตติถิ ปิปาตฺตารทิต: |

กทาจิทฺ อปฺปี ปฺรยฺชญฺ คํสฺสวิชาณฺมฺ อาตฺตาทเยน

ทางของคนเขลา.

- (๑) ผู้มีความรู้ ก็ตระหนักรู้คน, ผู้มีอำนาจ ก็ถูกข่ม
 เยาะ; ผู้ร่ำรวย ก็โกงเสียทีเดียว, กระนั้น คำ
 ตูณาก็จึงสูญหายไปไนใจ.
- (๒) ชนโง่ อันบุคคลทำให้ชอบใจง่าย, ชนมีความ
 รู้ดี ยิ่งทำให้ชอบใจง่ายขึ้น; แต่ชนที่พัวพันด้วย
 ความรู้อันเล็กน้อย ค่อให้พระพรหม ก็ทำให้
 ชอบใจด้วยไม่ได้.
- (๓) ใคร ๆ จะอาจตั้งเอาดวงแก้วจากรวงพั้นใน
 ปากมังกร ก็ยังได้; จะข้ามแม่น้ำหาสมุทรอัน
 หนาแน่นด้วยแนวคลื่นครึ้นครึ้นอยู่ ก็ยังได้; จะ
 ทุบแมงที่ดุร้ายบนหัวต่างมาดัย ก็ยังได้; แต่
 ะว่า จะยังใจคนเขลาอันตั้งมั่นแล้ว ให้ชอบ
 ด้วย มิพึงได้เลย.
- (๔) บุคคล จะเบียดเอาแม่น้ำม้นที่ทรายด้วยความ
 เพียร ก็ยังได้; และผู้กระหายไทย จะดื่มน้ำที่
 พะยับแตก ก็ยังได้; ผู้แสวงหา จะเอาเขากระ-

น ตฺย ปฏิณิวิชัยมูรขณจิตตมฺ ชารายเขตฺ ॥๔॥

✓ วุยาถํ พาทมณณาดตฺตคฺคฺกิริ อเสา โรทฺฐํ สฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺม
 เกตฺตํ วชรฺมณํ คีรฺยํกฺก
 มาชฺชํ มชฺชํพินฺทฺตนา วจฺยํกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
 มูรฺขณํ ยะ ปฏิเนตฺตมฺ อิจฺฉติ พตฺตํ สฺกฺกฺกฺก
 สฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก ๥๕๥

✓ สฺก
 จินฺนํมิตฺตํ นาทนํ อชฺชํคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
 วิเคฺษิตะ สฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
 วิญฺญณํ เมานมฺ อปฺปณฺทิตานาม ๥๖๥
 ยทา กิจฺจํชฺชํ 'หํ คช อีว มทานุหะ สฺมกฺก
 ตทา สฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก 'สฺมิตฺตํ อภวํ อวตฺตํ มม มนः |
 ยทา กิจฺจํ กิจฺจํ พุชฺชนตฺกาคํทํ อวคตํ
 ตทา มูรฺโข 'สฺมิตฺติ ชฺวร อีว มโท เม วุชฺชคตः ๥๗๥

ถ่าย ในบางครั้ง ก็ยังได้; แต่ทว่า จะยัง
ใจคนเขตาอันถึงมันแล้ว ให้ชอบด้วย มีพึงได้
เลย.

- (๕) ผู้ใด ปรารถนาแนะนำคนเขตาให้กลับใจ ด้วย
คำพิงพุดดี ๆ อันกลั่นกลาว; ผู้นั้นก็ชื่อว่าพยายาม
ผูกช้างป่าด้วยใยบัวอ่อน, เตรียมพร้อมเพื่อ
คอยเพชรมนต์ ด้วยปลายกลีบดอกศิริษะ (ชื่อก?)
และต้องการประสมส่วนหวานแก่น้ำในทะเลด้วย
น้ำผึ้งหยาดหนึ่ง.
- (๖) พระผู้สร้าง ได้นิมิตการฟังตัวเองและการส่ง
ปากเสียง ไว้เป็นเครื่องบีบคั้นใจ; การนี้
เป็นเครื่องประคับอย่างวิเศษ ของเหล่าคนใจใน
ประชุมผู้รู้ทั้งปวง.
- (๗) เมื่อเรารู้อะไรบ้าง เป็นผู้มั่นคงด้วยความหึง
เหมือนช้างที่มั่นคงด้วยเมามัน, ใจเราก็อธิษ
ว่า ข้าเป็นผู้รู้ทุกอย่าง; เมื่อเรารู้อย่างที่ละ
น้อยจากบันทึก, ความหึงเหมือนไขเชื่อมซึม

กฤมิกฤตจิตํ ฌาตาทฤตินันํ วิคณฺธิ ชฺชุปฺปสฺสิตํ
 นิรุปมรตฺปรีตฺยา ชาทนุ ชฺรเวตฺถิ นิรามิสมํ ।
 สฺสรปตฺติมํ อปฺปี สฺสวา ปารสฺสวตฺถํ วิโลกฺย น กังกเต
 น ทิ คณฺยติ กุสฺสทฺโร ชนฺตฺวः ปรีกฺรทผลตฺตตามํ ॥๘॥

ศีรः ศารวํ สฺวรวคตฺ ปสฺสูปตฺติศีรตฺตः กุสฺสิตฺตวํ
 มทฺธิชฺรเวตฺถิ อุตฺตตฺตฺตวคตฺ อวณฺนิมํ อวเนศฺ จาปฺปี ชตฺธิมํ ।
 อโถ กงฺกตา เตยฺยํ ปทมํ อปฺปคตา โสตฺตกมํ อถวา
 วิเวกภวฺชฺชวณฺนา ภาวติ วิณิปาตः ศตฺมฺชः ॥๘॥

สฺสกโย วารยิตฺถํ ชเตน หุตฺตกฺกํ สฺสรูปเนน สฺสรุยาตโป
 นาเคนทฺโร นิสีตางฺกฺกเสน สมนฺโท ทณฺนเทน เคาว ควททวः ।
 วุยาชิตฺถํ เกษชตฺตฺตวคตฺ จ วิวิชิตฺถํ มนฺตวโร ปฺปรโยโคว
 วิษํ

ก็ปราศหายไป ด้วยเห็นว่าเราเซดา.

- (๘) คูนัก เมื่อกินแต่กะตูกตาอันปราศเนื้อ มักมี
 ชาติยวเยย บุปโพเยม เหม็นเน่า นาคดินเหียน
 ด้วยอวอวยรตอย่างไม่มีอะไรเปรียบแล้ว, ต่อให้
 เห็นพระอินทรอยู่ไกลข้าง ก็ไม่กลัว. คนชนต่ำ
 ย่อมไม่รู้จักความไร้ค่าภายในของคนเที้ยว.
- (๙) พระคงคา ตกจากสวรรค์ ก็ตั้งเคียรพระคิระ,
 จากเคียรพระคิระ ก็ตั้งภูเขา, จากภูเขานั่นเป็นที่
 ตั้ง ก็ตั้งแผ่นดิน, จากแผ่นดินก็ตั้งมหาสมุทร
 เป็นอันตกเรื่อยลงไปสู่ทมิฬหรือเป็นแห่งๆ หรือ
 (รวมหมด) ก็น้อยแห่ง. แต่พวกเซดา ผู้ตก
 จากความรู้อิตชอบ ย่อมมีที่ตกไปได้ตั้งร้อย
 ทาง.
- (๑๐) อาจแก่ไฟได้ด้วยน้ำ, แก่แดดร้อนได้ด้วยกะดั่ง,
 แก่ข้างขบมันได้ด้วยขอม, แก่โคตาได้ด้วย
 ตะบอง, แก่พยาธิได้ด้วยประกอบยา, แก่พิษได้
 ด้วยประโยชน์คนต่าง ๆ : ดังทั้งปวง ย่อมมี

ธรวุธยฺ เหาษรมฺ ธตฺติ ศาสตร์วิหิตํ มฺรุธยฺ นาส-
คฺยฺ เหาษรมฺ ॥ ๓๐ ॥

วิหุตปทฺธิติ :

ศาสตร์โรปตฺถกตศฺพทตฺนทฺธิติ : ศิษฺยปรุเทยาคมา
วิษฺยาตา: กวโย วตฺนติ วิษเย ยตฺย ปรุโรฏฺ นิรฺชนา: |
ตฺร ชาติยํ วตฺนาธิปตฺย ตฺริยตฺย ตฺว อวตฺติ วินา ปิศาฺวรา:
กุตฺตยา: ตฺย: กุปรฺกษไกโร น มณโย ไยโร อวตฺต:
ปาทิตา: ॥ ๓๑ ॥

✓ หรฺตฺรฺ ยาคิ น โคจํ ทิมฺ ธมฺ คํ ปุณฺณาคิ ยตฺ ธรวทา
ปฺย อวตฺติภฺย: ปฺริตฺติปาทยมานมฺ ธนิกํ ปฺราปฺโนติ
วฤทฺธิ ปฺราม |

กตฺปานเตษฺว ธมฺ น ปฺรยาคิ นิชนํ วิทฺยาชฺยมฺ ธน-
คฺรชน

เยชา ถาน ปฺริติ มานมฺ อชฺฌต นฤปา: กตฺ
ไต่ สห สฺปฺรชเต ॥ ๓๒ ॥

ยาตามคำหรับไว้ทั้งนั้น; แต่สำหรับคนเขลา หา
ยาแก้ไม่ได้.

ทางของความรู้.

- (๓๑) กว้างหาย ที่มืขอเลี้ยง มีคำใช้อันไพเราะด้วย
ศัพท์ที่ปรุงถูกต้องตามแบบแผน มีความรู้ส่อน
ศิษย์ได้ อยู่ในแคว้นพระประภู (ราชา) ไค—
เป็นคนจน; ชื่อนั้น เป็นความพ้องของพระวสุธา-
ธิบัติ. เหล่าคนมีปัญญา แม้ไร้ทรัพย์ ก็เป็นใหญ่
ในคัว. อันว่ามณีนีทั้งหาย จะไม่เป็นของไร้ค่า
ละหรือ เมื่ออยู่ในมือคนคู้ไม่เป็น ทำให้ราคาตก?
- (๓๒) ทรัพย์ภายในเรียกว่าจิตยา, ย่อมไม่ถึงความ
หมดศูนย์ แม้ในกาลประดัยกัลป์, ย่อมไม่ไปสู่
วิษัยแห่งชะโมย, แต่พอกพูนความงามสง่าทุก
เมื่อ, ย่อมเจริญยิ่งขึ้นเสมอ เมื่อผู้ต้องการยัง
ดำเนินอยู่. ข้าแต่พระนฤบดีทั้งหาย! ขอทรง
สดละความไว้ องค์ข่มเกล้าอันกรูผู้มื ทรัพย์ปานนั้น.
ใคร่เด่าจะประชันกับท่านเหล่านั้นได้?

อชิตตปรมาภฺธานํ ปณฺหิตานํ มา 'วมํตฺถาตฺ
 ตถฺจนํ อิวํ อชฺชํ อชฺชํมํวํ ไนวํ ตานํ ตํรฺจนํทฺธิ |
 อภินวตฺถเรชาศฺยามคณฺทตฺถกถา
 น ภวติ พิสฺสคณฺทํ วารณํ วารณานาม || ๓๓ ||

✓ อมฺโกลิณฺโณวณฺนิหารวิธาสํ เสง
 หิสฺสํ หนฺติ นิตรํ กุปฺปิโต วิชิตา |
 น ตวํ อตฺถํ ทฺถุชฺชตฺถาวิเชา ปฺรตฺธิทฺธา
 ไวทคฺชยํกัรฺติเม อปฺพรตฺตํ อเตา ตมฺวตฺถ || ๓๔ ||

✓ เกยฺยราณิ น ภูษณํ ปุรฺรํ หารา น จนฺทโรชฺชวตฺตา
 น ตฺถานํ น วิเตปนํ น กุสฺสํ นาดกฺกตา มฺมรฺชชา:
 วาณญฺ เสงกา ตมฺตํกโรติ ปุรฺรํ ยา ตํตฺถกฺกตา ชารฺยเต
 กุสฺสยฺนเต 'ชิตภฺษณานิ ตตฺถ วาคภฺษณํ ภูษณํ || ๓๕ ||

(๓๓) อย่าเกลียดชัง พวกบัณฑิตผู้บรรลุนิพพานแล้ว. พระลักษมณ์ (โกศกธวัช) ยังไม่กตบถพญาแพรกเสีย. ไยบัวยอมไม่เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง เหล่าช้างสารผู้มีแก่นอันดำด้วยถาษา มันเบียด ๆ.

(๓๔) พระผู้สร้าง (พรหม) กริ้วขึ้นแล้ว ยังทำให้หงส์หันกลับจากการเดิน สุนัขในกอบัวมีดอกทับอันเป็นที่อยู่ได้, แต่ทว่า พระองค์ไม่สามารถเหาะออกจากมันได้ ซึ่งกำลังอำนาจอันโด่งดังของมันที่ดำเิ่งในวิธัแยกนมนและน้ำ.

(๓๕) กำไลมือ, สายสร้อยคอรั้งคั้งแดงเคื่อน, การอาบ, การถูบได้, ดอกไม้, ฝนมุ่น, เหล่านี้ไม่ทำให้คนงามได้; ภาษาที่จัดระเบียบดีแล้วเท่านั้น ย่อมทำคนที่ทรงไว้ให้งามดี. เครื่องประดับทั้งนั้นย่อมเสื่อมหายได้; แต่เครื่องประดับคือภาษา (ที่จัดระเบียบดีแล้ว) ย่อมคงเป็นเครื่องประดับเสมอไป.

✓ วิทฺยา นาม นรธํย รูปมฺ อธิกํ ปฺรจฺจนนคฺคฺปํ ชนํ
 วิทฺยา โภคกรํ ยศःศุขกรํ วิทฺยา คฺรุณํ คฺรุः |
 วิทฺยา พนฺธุโน วิเทสคฺมเน วิทฺยา ปฺรา เทวตา
 วิทฺยา ราชธํ ปุชฺยเต น हि ชนํ วิทฺยาวิทฺนः ปศुः || ๓๖ ||

ภฺษานคฺคํ เจตฺ กฺวเจน กิํ กิมนฺ อธิภิः โภโรโซ 'ธติ
 เจตฺ เทหิณํ
 ธฺญาคคฺ เจตฺ ชนฺเตน กิํ ยทิ ธฺฤฤทฺ ทิวเยาษโห
 กิํ ผลมนฺ |
 กิํ ธฺวไปรวฺ ยทิ ทฺรฺธนาः กิมนฺ ชโนวฺ วิทฺยานวทฺยา ยทิ
 ววิทา เจตฺ กิมนฺ ภูษโณः ธฺกฺวิตา ยทฺย ธธติ ราชเยน
 กิมนฺ || ๓๗ ||

(๑๖) อันว่าวิทยา เป็นความงามยิ่งแก่คน — เป็น
 คลังที่มีชีวิต. วิทยาทำสิ่งที่พึงใจให้ คือให้เกิด
 ชื่อเสียงและความสุข. วิทยาเป็นครูของครูทั้ง
 หลาย. วิทยาเป็นพวกพ้องในเวด้าไปต่างถิ่น.
 วิทยาเป็นเทวดาสูง. วิทยาย่อมบูชากันในราช
 บริษัท. แต่ทรัพย์ทำเช่นนั้นไม่ได้. ผู้ไร่วิทยา
 เท่ากับปลุกสัตว์.

(๑๗) คนเรา ถ้ามีความทนได้, เขาจะต้องการเกราะ
 เพื่ออะไร? ถ้ามีความโกรธในใจแล้ว, จะต้อ
 งการศัตรูเพื่ออะไร? ถ้ามีญาติ, จะต้องการไฟ
 เพื่ออะไร? (บางท่านแปลว่า ถ้ามีความรู้, จะ
 ต้องการไฟสำหรับเผาความชั่วทำอะไร?) ถ้ามี
 เพื่อนดี, จะต้องการยาทิพย์เพื่ออะไร? ถ้ามีคน
 มุ่งร้ายรอบข้าง, จะต้องถลึงไปไย? ถ้ามี
 ความรู้ที่นานิยม, จะต้องการทรัพย์เพื่ออะไร?
 ถ้ามีความสุภาพ, จะต้องการเครื่องประดับเพื่อ
 อะไร? ถ้ามีความรู้บทกลอนดี, จะต้องการ

ทากุณิณฺณํ ตฺวชเน ทยา ปริชเน ศาสฺยํ ตฺทา ทฺวชเน
 ปฺริติ: ตฺวชเน นโย นฤปชเน วิทฺวชชเน จารชวณฺ |
 ศฺวรายํ ศฺตฺวชเน กุชมา คฺวชเน กานฺตชเน ชณฺชวตา
 เย ใจํ ปฺรชว: กตาสฺ กุศฺตาสฺ เตชวฺ เหว โถสฺติติ:

|| ๓๘ ||

ชาทฺยํ ธิโย หริติ สนิยฺจติ วาจิ สฺตฺยํ
 มาโนนฺนํ ติศฺติ ปาปมฺ อปากโรติ |
 เจต: ปฺรตฺตทยติ ทิกฺษุ ตโนติ กิรฺติ
 สฺตฺยํ ติศฺติ: กถย ติ น กโรติ ปฺรตฺตมฺ || ๓๙ ||

ชยนฺติ เต สฺตฺยํ ติศฺติโน รตฺตติชว: กวฺศฺวรา: |
 นาสฺติ เตชวํ ยศ:กายเย ชรณมณฺชํ ภาณมฺ || ๔๐ ||

อำนาจเพื่ออะไร?

(๑๘) ความซื่อในคนของตน, ความเห็นดีในคนพึง
พำนัก, ความแรงร้ายทุกเมื่อในทุรชน, ความ
เอิบอิ่มในสาธุชน, ความนบนอบในพระราชวงศ์,
ความซื่อตรงในคนรู้, ความแก้แค้นในศัตรู,
ความยอมทนในคนผู้ควรเคารพ, ความสุภาพใน
สตรี: คนที่ฉลาดในส่วนต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้
ย่อมมีสติ (ความมั่นคง) ในโลก.

(๑๙) การสมาคมกับผู้รู้ ย่อมนำไปสู่ซึ่งความงม
เชอะแห่งใจ, เด็กความจริงใจในวิชา, แสวง
ความพากพุมใจ, ถ้าจิตความชั่วร้าย, ทำบุญ-
ญาให้แจ่มใส, ระวังข้อเดียงไปในทิศทั้งหลาย.
โปรดบอกดี ว่าข้อไหนจะไม่ทำ (ประโยชน์)
แก่คน?

(๒๐) เจ้าแห่งกวีเหล่านั้น ผู้ดำริ้งในการแยกขรรณ
ธาตุ (คือความรู้ดีในใจ) และบำเพ็ญแต่ความ
ดี ย่อมเจริญ. ท่านเหล่านั้น มิได้มีภัยเกิดแต่ขรร

มานเสารูปทุคติ: |

กษุคกุชาโม 'บี ขรากฤโส 'บี ศีติตปฺราโย 'บี กษุฏา
ทคัม

อาปนโน 'บี วิปนฺนทธีติว อบี ปฺราเนษุ นคฺยคฺคฺว อบี ๕
มคฺเตเกณทฺววิภินฺนกมฺมบีคฺคฺควาไธกพทฺชตฺตฺตฺ

กั ชีวณฺ คณณมฺ อคฺติ มานมฺหตามฺ อคฺเรตฺร: เกตฺวี

|| ๒๑ ||

✓ สดฺวตฺตฺตฺนายนฺวตฺตฺวเสกมฺถินฺ นิรฺมมาตฺมฺ อปฺยฺ อตฺถิ โค:
คฺวา ตพฺพวา ปรีโคชเมติ น ๑ ตคฺ คตฺย

กษุชฺชาคานฺตเย |

ตฺโห ชมฺพุกมฺ องฺกมฺ อากตฺมฺ อบี คฺยกฺคฺวา นิทฺนติ ทฺวบี
ตฺว: กถฺจฺจฺรคฺโต 'บี จาณฺณติ ชน: ตคฺคฺควาณฺรฺ

ผตมฺ || ๒๒ ||

✓ ดางฺคฺตฺจาดนฺมฺ อรศฺ จรณาวปาตฺ

ภฺมา นิปคฺย วทโนทฺรทฺรศฺนํ ๑ |

มรณะ ในกายแห่งเกียรติยศ.

ทางของมานะและความแกล้วกล้า.

(๒๑) แม่ชู้บเพราะหิว, แม่โทรมเพราะแก่, แม่ค้อน
ข้างทรุด, แม่ต้องทุกข์ยาก, แม่มีใจชู้บเขา,
แม่ในอันตรายแห่งชีวิต, เกสรี (สิ่งที่ไม่ดี) ผู้
ออกหน้าของบรรดาผู้คิดที่ใหญ่ด้วยมานะ และมี
ความมั่งมื่นแต่ อย่างเดียว เพื่อบีบเหยียดคือพญา
ข้างตกมันมีน้ำมันแตกเยิ้มกะพอง, จะกินหญ้า
โทรมละหรือ?

(๒๒) คุณัก ได้กะตุกโค แม่ห่มดเนื้อแล้ว แต่ยัง
เกรอะด้วยเอ็นและไขข้อเหลืดยู่บ้าง ย่อมย็น
คืบรีดา ซึ่งแท้จริงกะตุกนั้น ไม่ทำให้หายหิว
ได้. ฝ่ายสิ่ง ได้จึงจอกไว้แล้วในเงอมนมือ ก็
ยังตู่ตู่ไปประหารข้าง. จนทั้งปวง แม่ตกยาก
ก็ยังปรารถนาผลตามต้นตานคน.

(๒๓) สำหรับผู้ให้อาหารกิน คุณักยังกะดิกหาง
หมอบลงที่เท้าถึงเกิดออกลงบนดิน แหงนหน้า

ศุวา มีนททตฺย กุรุเต คชปุกฺวธฺ ตุ
 ชีรํ วิโลกยติ จาญฺสโตศฺ ๑ กุญฺญเต || ๒๓ ||
 ปริวฺรติ นิ สํสาเร มฤตः โโก จา น ชายเต |
 ตฺ ชาทโต เยน ชาทเนน ชาทิ วัก: สมนฺนติมฺ || ๒๔ ||

กุตฺมุตฺตพกฺธฺเยว ทวฺยํ วฤตฺติรฺ มนฺธฺวิน: |
 มฺวฺรชฺชิ จา สฺวโลกตฺย ศฺรฺยเต วน เหว จา || ๒๕ ||

สันคฺยฺ อนฺเย นี พฤตฺตฺปติปฺรภตฺย: สํภาวิตา:
 ปณฺจชาตฺ
 ตานํ ปฺรคฺยฺ เชน วิเศษฺวิกรรมฺจุ ราหุรฺ น ไวรายเต |
 ทฺวาวฺ เหว ศฺรฺสฺเต ทิจากรรมิศาปฺราเนศฺวเร ภาตฺวเร
 ภฺวาค: ปฺรจฺฉนิ ปศฺย ทานวปติ ศฺรฺษาจเคสฺยาภตฺติ: || ๒๖ ||

วหฺติ ภฺวนเคสฺรณิ เคสฺระ ฌณฺาผลกตฺถิตํ
 กมฺฐปตินา มชฺเยปฺญฺฐํ สฺทา ต ๑ ชารฺยเต |
 ตมฺ อปฺปี กุรุเต โกรทาชนํ ปโยชิริ อนาทราท

หงายท้อง (ด้วยดีใจ); แต่พญาช้างดี วางท่า
เฉย และต้องประโตมดั่งร้อยครั้ง จึงจะยอมกิน.

(๒๔) สงสารวิญญูยังหม่นเรื่อยอยู่ ใครเคยเมื่อตาย
แล้วจะไม่เกิดอีก? คนที่เกิดมาแล้วทำวงศ์ญาติให้
สู่ความเจริญ, นับว่าเกิดได้.

(๒๕) ความเป็นไปของคนใจเด็ด มีคติเป็นสองสถาน
เต็มมือของช่อคอกไม้: สำหรับชนทั้งปวงประ-
คัมภ์ระชะ, หรือมิฉะนั้น ก็โทษแห่งอยู่ในป่า.

(๒๖) แม้ม้าดาวอื่น ๆ อันเลื่องนามอีก ๕-๖ ดวง มี
พฤษหัตถ์เป็นคัน, พระราหูผู้มีกำลังและรุ่ง
เรืองโดยพิเศษ ยังไม่ประพฤตเป็นไพร่ค่อดาว
เหล่านี้, คอยแต่คราส (ถดินกิน) แค່ต้องดวง
คือตะวันและเดือนอันแผดรัศมีจ้า. พี่น้องเฮย! จง
ดูเจ้าแห่งยักษ์ผู้มีรูปเทือกแต่เคี้ยว ในวิถีของตน.

(๒๗) พญานาคชื่อเคชะ เท็นโลกทุกชั้นไว้บนแผ่น
พังพาน, พญาเต่ายังธารนาคเคชะไว้บนกลาง
หลังทุกเมื่อ, พระสมุทรร ยังทำให้เต้าน้อยอยู่ใน

ท้องถิ่น โดยไม่ยาก; อูแม่! ความใหญ่โตแห่ง
จิตร (ประวัติ) ของคนใหญ่ๆ ช่างไม่มี
เขตกุ่เลย.

(๒๘) อนิจจาเฮ้ย! เมื่อบิดา (คือขุนเขาหิมาลัย)
เค็ดร่อนด้วยความเจ็บปวด (เพราะถูกพระ
อินทร์ตีปัก), ความรุ่มร้อนแห่ง (เมณะกะ)
บุตรขุนเขา ด้วยสายฟ้าแห่งพระอินทร์ผู้กริ้ว
กราดฟาดลงมาเป็นกลุ่มไฟประดัย ไม่สมควร
(จะดับ) ในน้ำทะเลเลย, ผลาญชีพเขาเสียดีกว่า!

(๒๙) เพราะเหมือนแฉ่นตะวัน แม้ไม่มีใจ เมื่อแสง
แดดมากระทบเข้า ยังถูกไฟลง, เพราะฉะนั้น คน
มีเดชจะทนแฉ่นความร้ายที่เขาทำต่อ ได้อย่างไร?

(๓๐) ดิงห์, แม้เป็นลูกเด็ก, ก็จับลงบนหลังช้าง อัน
มีกำแพงคือแค้นเขมด้วยน้ำมัน. นั เป็นปรกฤติ
(ธรรมดาวิชัย) ของเหล่าผู้มีใจสูง, อันที่จริง
มิใช่เป็นเหตุจากอายุหรืออำนาจ.

อรุณปทุคติ: |

ชาติวิ ยาตุ รธาตถ์ คุณคณต์ ตตุราปยุ อโห คจตุคำ
 คัด ใศตตฎาตุ ปตตุว อภิชน: ตัทยุคำ วุทธินา |
 เศาเรเย ไวรินิ วชรุม อาศุ นิปตตุว อวโธ 'สตุ
 น: เกวถ์

เยไพเกน วินา คุณาต์ ตถุณตวปฺรยาชา: สมนต์ตา
 อิมะ || ๓๓ ||

ยตฺยาตฺติ วิตฺติ์ ส นร: กุถึน:

ส ปณฺทิต: ส ศฺรุตวานุ คุณชฺญ: |

ส เขว วฤตา ส จ ทวศฺนึย:

สวเว คุณา: กาณฺจณฺม อาศฺรยณฺติ || ๓๔ ||

เทวณฺนตฺรฺยานุ นฤปติวิ วิณศฺยติ ยติ: สจฺจาคฺตุ สฺโต

ถาตนาท

ทางของทรัพย์.

(๓๑) ข้า^๕ (ของเรา) จะลงร่ำดอด (ขุนทร) ไปก็ตาม^๕ที่, หมอ^๕คุณความดี (ของเรา) จะจมลงไปใต้น้ำ^๕อีกก็ตาม^๕ที่, คี^๕ (ความประพฤ^๕ต^๕ดี^๕เป็นปกติ ของเรา) จะตกเหมือนกะตจากผาด^๕ก็ตาม^๕ที่, พงศ^๕พันธุ์ (ของเรา) จะถูกไฟเผา^๕เสีย^๕ก็ตาม^๕ที่, ด้าย^๕ฟ้าจะตก^๕ฟาดบนความแกล้วกล้า (ของเรา) โดยเร็ว^๕พลัน^๕เหมือนผ่าพวง^๕ศ^๕ร^๕ก็ตาม^๕ที่; แต่ขอ^๕ให้^๕เรา^๕มี^๕เพียง^๕ทรัพย์^๕ซึ่งปราศ^๕จาก^๕เด^๕ย^๕อย่าง^๕เด^๕ย^๕แล้ว^๕ คุณ^๕สมบัติ^๕ทั้ง^๕ดิน (ตั้ง^๕ถ^๕แล้ว^๕) น^๕ ก็^๕เท่า^๕กับ^๕ใบ^๕หญ้า.

(๓๒) คน^๕มี^๕ทรัพย์^๕นับ^๕ว่า มี^๕ตระกูล^๕ดี เป็น^๕บัณฑิต^๕ รู้^๕พระ^๕คัมภีร์^๕ รู้^๕จัก^๕ส่วน^๕ที่^๕ดี เจ^๕ร^๕า^๕ได้^๕ น^๕า^๕ดู^๕; (กระ^๕นั้น^๕แต่) คุณ^๕ความ^๕ดี^๕ทั้ง^๕ดิน ย^๕่อม^๕หา^๕ค^๕ย^๕เงิน^๕ทอง.

(๓๓) พระ^๕นฤ^๕บดี เต^๕ียม^๕เพ^๕ระ^๕ม^๕น^๕ตร^๕ชั่ว, ผู้^๕บา^๕เพ^๕ญ^๕พร^๕ต เต^๕ียม^๕เพ^๕ระ^๕การ^๕ค^๕ด^๕ก^๕ด^๕, ดู^๕ก^๕ เต^๕ียม

วิปโร 'นชยยนาตุ กุดิ กุคณยาตุ ถัด ชโตปาสนาตุ |
 หุริว มทยาตุ . อนเวกษณาตุ อปี กฤษิ: เตณห:
 ปรวาธาศุรยาน

ไมตรี จาปวนยาตุ สัมฤทธิวิ อนยาตุ ตยาคาตุ
 ปรมาทาตุ ขนม || ๓๓ ||

✓ ทาน โภโก นาสถุ คิธโร คตโย ภวนติ วิตุคตย |
 โย น ททาติ น ญุงกเต คตย คฤคียา คติวิ
 ภวติ || ๓๔ ||

มณิ: ศาโนตุตถิม: สมรวิชยิ เหตุทติโต
 มทกษิโน นาค: ศรติ สรวิ อาศุยานปุตินา |

เพราะถูกปล่อยไว้ให้เคยคว, พราหมณ์ เต็ม
 เพราะไม่ดำเรียน, ครอบงำ เต็มเพราะถูกขัง,
 คัด (ความประพฤติดีเป็นปกติ) เต็มเพราะ
 ประปนกับคนพาล, ความทะนุถนอม เต็มเพราะน้ำ
 เมา, กฤชกรรม (การเพาะปลูก) เต็มเพราะ
 ไม่หมั่นดูแล, เสน่หา เต็มเพราะเริดร้าง, และ
 ไมตรี เต็มเพราะขาดรักใคร่, ความมั่งคั่ง
 เต็มเพราะจัดการยี่ไม่ถูก, ทวิพัย เต็มเพราะ
 จำและเงินเอง.

(๓๔) ทวิพัย มีคติเป็นสามสถาน : สถานที่ ๑ เมื่อ
 แบ่งแบ่งนั้น (ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น), สถาน
 ที่ ๒ บริโภค (ใช้สอยให้ตนได้สุข), สถานที่ ๓
 วินาศย่อยยับไป; ผู้ใดไม่เมื่อแบ่งแบ่งนั้น และ
 ไม่บริโภคเอง, ทวิพัยของผู้นั้น ย่อมมีคติเป็น
 สถานที่ ๓.

(๓๕) มณี ถูกฝนด้วยหิน, ผู้ชนะในสงคราม มีบาด
 แผลเพราะศัตรู, ช้าง ถอยกำลังเพราะมัน,

แม่น้ำ งวดลงเพราะทรายในฤดูคราท (หน้า
ร้อน), พระจันทร์เหือดแต่เดียว, หมิงกำดัด ชูบ
ลง เพราะราครตี, และเหล่าคนที่มึนทรพยา อัน
บริจจากไปในพวกนักบวชที่ขัดสน—เหล่านี้ ย่อม
งามเพราะหย่อนลง.

(๓๖) บางคน ผู้^๕ตื่นอาหารแล้ว ย่อมกระหึ่มขัญญ
ชาติเพียงกำมือหนึ่ง; แต่ภายหลังพินควขัน, เขา
ก็เห็นแผ่นดินทง^๕ตื่นว่าเท่ากับหมึกกำหนึ่ง. ฉะนั้น
สิ่ง^๕ทั้งหลายนี่เป็นใหญ่หรือเล็ก แล้วแต่ลักษณะ
ของคนที่เป็นเจ้าของ: มันย่อมเปลี่ยนไปในโชค
ของ คน ซึ่งทำ สิ่ง ต่าง ๆ ให้^๕เป็นใหญ่ขึ้น หรือ
เล็กลง.

(๓๗) ข้าแต่ราช! มีว่าพระองค์ประสงค์นมแม่โค
คือแผ่นดินนี้ไซ้, เพราะเหตุ^๕นั้น พระองค์จึงปรน
ปรี้อโลกอันดุถูกแห่ง^๕นี้ เดียวแต่^๕วัน^๕, และเมื่อ
มัน (ถูกแห่ง) อันพระองค์ปรนปรี้อสม่ำเสมอ
เป็นอันดี, แผ่นดินก็จะเผด็จผล (ที่^๕ต้องประ-

ดงค์) ต่าง ๆ เหมือนกัณฑ์พฤกษ์.

(๓๗) ราชনীติ (รัฐประศาสน์) ย่อมเหมือนกะหญิง
บำเรอ มี การเปลี่ยนรูปแปดเนก กล่าวคือ
ตรงตามจริงหรือกลับบุบายบ้าง, เข้มงวดหรือ
ผ่อนผันบ้าง, ทร้ายหรือกรุณาบ้าง, ตัดผลประ-
โยชน์เดียวหรือช่วยทุนทรัพย์บ้าง, มีรายจ่ายเสมอ
แต่ก็มีทรัพย์เป็นรายได้จำนวนมาก.

(๓๘) อาชญา, เกียรติ, การคุ้มครองชีพราหมณ์,
การปูนบำเหน็จ, การรื่นเริง, การรักษามิตร—เมื่อ
พระราชเจ้ามิได้ประกอบด้วยองค์คุณ ๖ ประการ
นี้, ประโยชน์อะไรด้วยการเข้าไปอาศัยแผ่นดิน
ท่านอยู่?

(๔๐) ทรัพย์ใด น้อยหรือมาก อันพระราชา (ผู้สร้าง)
ได้ลิขิต (งบประมาณ) ไว้ที่หน้าผากของตน
แล้ว, ผู้นั้นย่อมได้ทรัพย์เท่านั้น (ไม่ขาด) แม้
ในทะเลทราย เสมอ, แต่แม้อยู่บนเขาพระเมรุ ก็
ได้ไม่เกินกว่านั้น. ฉะนั้น จงเป็นคนหนักแน่น,

กฺุเป ปศฺย ปโยนิธาว อปฺปี ชฺชโย กถฺตุนาติ
 ตฺถยํ ชตม ॥ ๔๐ ॥

ทฺรฺชณปทฺตติ: |

อกรฺณตฺวมฺ อการณวิคฺรห:
 ปฺรชเน ปฺรโยษิติ จ ตฺปฺรพา |
 ตฺชณพฺพชฺชเนชฺว อตฺตฺธิษฺณตา
 ปฺรกถฺตติตฺตฺทมฺ อิทํ ทิ ทฺรฺฐาตฺมนาม ॥ ๔๑ ॥
 ทฺรฺชณ: ปฺริทฺรฺตฺวโย วิทฺถยยาตฺถกถฺโต ปฺปํ สฺน |
 มณินา ภูษิต: ตฺรฺป: กิมนฺ อเตสา น ภยํกร: ॥ ๔๒ ॥

✓ ชาติทฺยํ ทฺรฺมฺติ คณฺยเต วฺรตศฺุเจ้า ทมฺภ: ศฺุเจ้า ไทตฺว
 ศฺุเร นิรชฺชณตา มฺุเนา วิมตฺตา ไทนฺยํ ปฺริยาถาปฺปนิ |
 เตชฺชตฺวินฺยํ อวตฺตปฺตตา มฺุชฺรตา วกฺตฺวยศฺกถฺตติตฺถิเร
 ตตฺ โก นาม ศฺุโณ ภเวตฺ ตํ ศฺุณฺนํ โย ทฺรฺชไนร
 นางฺกิต: ॥ ๔๓ ॥

อย่าทำการอันน่าทุเรศ (ให้เขากตขี้) ในพวกคน
มีเงิน เห็นอยู่เปล่า. ดุติ หม้อน้ำ จู๋น้ำในสระ
ได้เท่าใด, ก็จู๋น้ำในมหาสมุทรได้เท่านั้น.

ทางของทุรชน.

- (๔๑) ความไม่มีกรุณา, การวิวาทโดยไม่สมเหตุ,
การทะเยอทะยานในทรัพย์ของเขา และในเมีย
เขา, ความริษยาในคนดีและพวกพ้อง—นี้ มี
เสร็จโดยปรกฤติแก่เหล่าทุรชน.
- (๔๒) อันว่าทุรชน แม้จะมีความรู้เป็นอาภรณ์ ก็
ต้องหัดก่เดียงเสียจนพิน; อสรพิษ ประคับเพ็ชร
แล้ว, มันจะไม่ทำอันครายละหรือ?
- (๔๓) คนมีตะฮายแกใจ ถูกหาว่าโง่เขอะ, คนเคร่ง
ครัดในขนบธรรมเนียม ถูกหาว่าโง่ตัว, คนมีใจ
ซื่อสัตย์ ถูกหาว่าเจ้าเล่ห์, คนกล้าหาญ ถูกหา
ว่าไม่มีการุณย์, มุณี (นักปราชญ์หนึ่ง ๆ) ถูก
หาว่าโง่ทื่อ, คนเรียบร้อย ถูกหาว่าอ่อนแอ,
คนมีศรัทธา ถูกหาว่าเข้อยู่, คนมีหลัก

✓ โดภคฺ เจตฺ อคฺคณฺณํ กิํ มีศฺนฺตา ยทฺธํ อสฺสํติ กิํ ปาตโก
 สฺสํติ เจตฺ คปฺปํ ๑ กิํ ศุจิมโน ยทฺธํ อสฺสํติ ติวฺเรน
 กิํ |

เสาชนํ ยทิ กิํ พฺเตน มหิมา ยทฺธํ อสฺสํติ กิํ มณฺทไนः
 สทฺธิยฺยา ยทิ กิํ ชไนวํ อปฺยโส ยทฺธํ อสฺสํติ กิํ
 มฤตฺยุนา || ๔๔ ||

ศคฺ ทิวสฺสโร คคิตฺเตวณฺนา กามินิ
 สโร วิคตวารีหิ มุขมฺ อณฺภวํ สฺวากฤเตः |
 ปฺรภฺรฺ ฌนฺปฺรายนํ สคตทฺรฺคฺติः สทฺชโน
 นฤปํจกณฺคตः ชโล มนสิ สปฺต ศฺลฺยานิ เม || ๔๕ ||

สามารถพูดได้ดี ถูกหาว่าพูดมาก. ฉะนั้น จะ
 พึงมีความดีชนิดใดเล่าแก่คนดีทั้งหลาย ที่ไม่
 ถูกทรมานหาให้แปดเปื้อน?

- (๔๔) คนเรา หากว่ามีความโง่อยู่, ก็ไม่ต้องมีโทษอื่น
 อีก; ด้ว่ามี การดื้อเดียด, ก็ไม่ต้องมีความตามก
 อื่นอีก; หากว่ามีความดื้อ, ก็ไม่ต้องมีการ
 ทรมานอื่นอีก; ด้ว่ามีใจซื่อสะอาด, ก็ไม่ต้อง
 มีบุญสถานอื่นอีก; ด้ว่ามีใจกว้างขวาง, ก็ไม่
 ต้องมีกำลังอื่นอีก; ด้ว่ามีความเป็นใหญ่, ก็ไม่
 ต้องมีเครื่องประดับอื่นอีก; ด้ว่ามีวิชาดี, ก็ไม่
 ต้องมีทรัพย์อื่นอีก; ด้ว่ามี ความอภัย, ก็ไม่
 ต้องแสวงหาความตาย.

- (๔๕) พระจันทร์ มัวในกลางวัน, หมิงราคะจืด พัน
 วยเป็นสาวแล้ว, สระปราศจากบัว, คนมีหน้า
 งามพูดเหลวไหล, คนมั่งมี ละโมภทรพย์,
 คนดี ถูกโทษร้ายมาหาเนื่องๆ, คนร้าย อยู่
 ในพระราชวัง—เหล่านี้ คือหนามทั้งเจ็ดอันในใจ

✓ น กศฺจิจ จณฺทโกปํนาม ชาศมฺโย นาม ภฺภูชามฺ |
 โหตารมฺ อปฺปี ชุทฺถวณฺ ติปฺภุชฺโณ ทหฺติ ปาวกः || ๔๖ ||

เมานานํ มฺหฺกः ปฺรจจนปญฺจ วาจโก ชาตูปโก วา
 ทญฺชฺชः ปารุสฺสเว ภวติ จ วสฺนํ ทฺฐโต 'ปฺปยุ อปฺรคตฺถः |
 กุชานคฺคยา ภีรฺรํ ยติ น สหเต ปฺรายสฺส นภิชาคः
 เตวาทรมः ปรมคฺคโณ โยคินามฺ อปฺปยุ อคฺคมฺยः || ๔๗ ||

✓ ชุทฺถภาตฺติตาชิตชตฺถย วิศฺณฺจชตฺถย
 ปฺโรทฺทคฺคณวิธมฺภตฺตนิชาวมกฺกวมภตฺตเต : |
 ไทวาทฺ อวํปคฺควิภวตฺถย คฺคณทฺธิโส 'ตฺถย
 นิจตฺถย โคจรรคไตः ตฺถมฺ ชาศตฺถยเต โท : || ๔๘ ||
 ชารมฺภคฺคฺควี กุชยิณฺนี กฺกฺกเมณ
 ตชฺชวี่ ปฺรวา วฏฺทชฺมิ ชุไปติ ปศฺจาท |

ข้าพเจ้า.

- (๔๖) พระราชาทั้งหลาย ผู้ร่ายกาจ ย่อมไม่มีใคร ๆ
 เปนสหายเลย; ไฟเมื่อถูกเข้า ย่อมไหม้แม้ใคร
 ผู้ใดเครื่องเดินให้.
- (๔๗) ตั้งเสีย, หว่าไฉ; พุดมากตาม, หว่าสอพลอ;
 คอยอยู่ใกล้, หว่าทะลึ่ง; อยู่ห่างสักหน่อย,
 หว่าเงื่อง (เรียกใช้ไม่ทันใจ); ยอมทนให้,
 หว่าขลาดกลัว; รับกะตือรือร้น, หว่ามกิริยา
 ไพร: ดังนี้ หน้าที่ของบ่าว เพื่อย่างยัง, ต่อ
 ให้มีสามารถเทียมพระโยคี (คิจะ) ก็ไม่ปฏิบัติ
 ให้ถึงใจนายได้บริบูรณ์.
- (๔๘) ใคร จะได้อะไรดี เมื่อไปอยู่ในระวางคนชั้น
 ต่ำ—ผู้ปรากฏความชั่วทั้งตน, ผู้ไม่เห็นจริงใจ,
 ผู้มีความประพฤติในการยกย่องหรือต่ำของตน
 เสีย, ผู้ได้ทรัพย์โดยโชค, และขังความดี?
- (๔๙) ความเปนมิตรกับคนชั่ว เหมือนกะเงาในเงา
 กิ่งต้นแห่งกลางวัน ซึ่งพอเริ่มขึ้นก็ยาวปรุด แล้ว

ทินสย ปุรุวารุขปรารุขภินา

ฉาเยว ไมศวี รตตชชานาม || ๔๘ ||

มฤคมีนตชชานา คฤณรตตโตษวิหิตวฤคคีนาม |

ตพุทธธีวบีศุณา นิษการณมฺ เหว ไวรโน รกติ

|| ๕๐ ||

สุชนปทุคติ:

วณฺณา ตชชนตคเตา ปรกุณเ ปรีติรฺ คุเรา นมฺรตา

จิตฺถายา วุยตฺถนํ ตวโยนิติ รติรฺ โดกาปวาทาทุ ภยม |

ภกฺติ: ศุตินิ ศกฺติรฺ อาศมทมนเ ตตฺรคฺมกฺติ: ชไตร

เอเต เยษุ วตฺถนติ นิรมตคฺคณาตฺ เตภโย มหตฺถโย

นม: || ๕๑ ||

วิปฺติ ไชรยมฺ อถาภยฺเย ฤษมา

ตทฺธิ วากุปฏฺตา ยฺชิ วิกฺรฺม: |

ยศฺธิ จาภิรติรฺ วุยตฺถนํ ศุรฺเตา

ปฺรกกฺติตฺติทฺมฺ อิทํ หิ มหาคฺมนาม || ๕๒ ||

กเร ศุภามยธุ ตยาคะ ศิริธิ คุรุปาทปฺรณยิตา
 มุเข ธตฺยา วาณิ วิชยิ ภูชโยว จีรยมนุ อตุณฺม |
 หฤทิ ธตฺตยา วฤตฺติ: ศุภตฺม อธิคตํ จ ศุภวณฺโยว
 วจิณา 'ปฺย ใสศฺวเรณ ปฺรภฤตฺติมหตํ มณฺฑนมนุ
 อิทมนุ || ๕๓ ||

ปฺราณนาชาตานุ นีวฤตฺติ: ปฺรชนทรเณ ตํยม: ธตฺยวากฺย
 กาเด ศกฺตฺยา ปฺรทามํ ยฺวตฺติชนกถามุกถาว: ปเรชาม |
 ตฤชฺฌนาโสทรโตวิภวโก คุรุชฺ จ วจิณ: ธตฺวณฺตานุณฺมป
 ตํมานุช: ธตฺวคํธตฺเรชว อณฺุปทวิจิ: ศุภยตํ
 เอช ปนฺธ: || ๕๔ ||

ธปฺคตฺ มหตํ จิตฺตํ ภเวทฺ อตุณฺดโกมณฺ |
 ธาปคตฺ จ มหาโสทรคิตฺธตฺตกรรทศมนุ || ๕๕ ||

ปฺริยา นฺยายยา วฤตฺติว มณฺนิมนุ อตฺถวเก 'ปฺย อตฺถว
 ตวณฺโต นวภยวฤช: ธตฺตฤทฺ อปฺ น ยาชฺย: กฤชชน: |

(๕๓) มือ บริจาคหน้าธรรมเสริญ, หัว เคารพบาทครู,
ปาก พูดจริง, แขน^๕ทั้งคู^๕ เข้มแข็งเอาชนะ^๕ไม่ม^๕
อะไรอันด^๕, ใจ คิดสุจริต, หู^๕ เรียงพระเวท—นี้
เป็นเครื่องประคอง^๕ทั้งคนมีใจใหญ่โดยปกติ ไม่
ต้องถึงกะมังนี้.

(๕๔) หยุดจากการฆ่าสัตว์, เว้นการลักฉ้อทรัพย์เขา,
พูดคำจริง, บริจาคตามตำราในกาลอันควร,
ส่งวนเรื่องของเมียคนอื่น (เป็นความลับ), ก็น^๕
กระแแต่ค้นหาไว้, เรียบร้อยในเหล่าคนควรเคา-
รพ, มี^๕ความกรุณาในสัตว์ทั้งต้น—ทางอัน^๕
เป็นวิธีอันไม่ทำลายกฎแห่งคนดีทั้งหลาย มี^๕ทวั^๕
ไปในประมวณกฎมรรยาทนั้น ๆ.

(๕๕) ดวงจิตต์ของเหล่าผู้มีใจใหญ่ ย่อมอ่อนละมุน
เหมือนดอกบัว ในเวดาสัมบุรณ์, และแรงกร้าว
เหมือนก้อนหินแห่งเขาหลวง ในเวดาวิบัติ.

(๕๖) การประพฤติอันน่ารักและถูกธรรม, การไม่ทำ
ทุจริตโดยง่ายแม้ในคราวจะขึ้นชีพ, การไม่

วิปทฺยํ อจฺจุใจฺร ไซฺรยํ ปทมํ อณฺุวิเชยฺม จ มหคํ
 สคํ เกโนทฺทิสฺสํ วิษมมํ อธิชาราวุรตมํ อิทมํ ॥๕๖॥

✓ ปฺรทํ ปฺรจฺจนฺนํ คฤทฺมํ อฺุปกเต สํภฺรณวิธิ:
 ปฺริยํ กฤตฺวา เมวํ สทฺธิ กณฺํ จาปฺย อฺุปกฤเต: |
 อณฺุคฺเตโก ตกฺษมฺยํ นิรภิภวสํวารา: ปฺรกถา:
 สคํ เกโนทฺทิสฺสํ วิษมมํ อธิชาราวุรตมํ อิทมํ ॥๕๗॥

✓ สํคปฺตายสฺมิ สํสฺกฤตสฺย ปยโส นามานิ น ศฺรฺยเต
 มฺกฺตการตยา ตทฺ เหว นตฺถิปฺตฺรสฺกฺติํ ทฤศฺยเต |
 อณฺุค:สํครศฺกฺติมรฺยปฺติํ ตนฺ เมวกฺติกํ ชายเต
 ปฺราเยณามมรฺยโมคฺตมรฺชามฺ เหววฺวิชา วฤตฺตย:
 ॥ ๕๘ ॥

ออกปากกะคนชั่วทั้งหลาย, การไม่ออกปาก
แม้กะเพื่อนในคราวขัดสน, ทำทางมักบั่นมาก
ในอันคราย—นี้ เปนพรต (วิธีประพฤติตัว)
อันยากยิ่ง เรียกว่า ‘คมดาบ,’ พระพรหมชราค
มาดำหรับเปนของคนมีใจใหญ่และคนดี.

(๕๑) การให้ไม่เบียดเบียน, การไม่ให้แขกคอยนาน,
ประพฤติการที่น่ารักแฉะหนึ่งในการชั่ว, ถ้าว
สัตว์เดรัจฉานอุปการในที่ประชุม, ไม่หึงในเพราะ
ตมบัคค์, ไม่ขอดก่อนประวัติคของผู้อื่น—นี้
เปนพรตอันยากยิ่ง เรียกว่า ‘คมดาบ,’ พระ
พรหมชราคมาดำหรับเปนของคนที่.

(๕๒) แม้ชื่อว่าหยาดน้ำติดอยู่บนเหล็กกร้อน อันใครๆ
ไม่เคยไดยิน. หยาดน้ำนเอง ติดอยู่บนใบบัว
คนยอมเห็นเปนเหมือนไข่มุกต์. หยาดน้ำนเอง
เปนไข่มุกต์เมื่อมันหยดลงไปใน กวางหอยมุกต์
ในทะเล. อย่างนี้แฉะ ก็อดลักษณะหน้าตาโดย
แท้แห่งคนชั้นแถวชั้นปานกลางและชั้นสูง.

ยะ ปรีณเยต สุจริโต บิคริ ต ปุคโร
 ยท ภรตุร เอว หิตม อิจฉติ ตต กตตุรม |
 ตน มิตรม อापติ สุเช ๑ สมกิริยิ ยท
 เขตต คุริยิ ชคติ ปุณฺณกถโต ถภนเต || ๕๘ ||

✓ นมฺรตเวโนนมนนฺตः ปรคฺคณกถไนः สุวาน คุณาน
 ขยาปยนตः
 สุวารุถาน ตปาทยนโต วิตตปถุตตารมภยตฺนาः प्रारुधे |
 กุชานคฺไชวากุเชปรุกุชากุชรम्ภรฺมฺชาน ทุรชาน
 ทุःखनฺतः
 ตฺนตः ตํศจฺรยจฺรยา ชคติ พหุมาः กตฺย นารฺกฺย-
 จนฺยาः || ๖๐ ||

ปโรปการปทุคติः |

✓ ภวนฺติ นมฺราตฺ ครัวः ฝโตทกไมร
 นวามพุทฺธิ ทุรวิตมฺพิโน ชนาः |
 ชนุทฺชตาः ตตฺตปฺรฺษาः ตมถฺทฺธิมิः

ยอมไม่ไว้ผิดเปล่า. นี้ เป็นสภาพของบรรดาผู้
ทำอุปการ^{๒๔}ผู้อื่น.

(๖๒) ประเภทคนที่มากด้วยกรุณา มีหุ่^{๒๕}งามด้วยการ
ตรับ^{๒๖}ฟัง, มี^{๒๗}ไ้^{๒๘}งามด้วยคຸ່^{๒๙}ม^{๓๐}หุ; มี^{๓๑}ม^{๓๒}อง^{๓๓}าม^{๓๔}ด้วยการ
บริจ^{๓๕}จาค, แต่มี^{๓๖}ไ้^{๓๗}งาม^{๓๘}ด้วยกำ^{๓๙}ไ้^{๔๐}; มี^{๔๑}กาย^{๔๒}ง^{๔๓}าม^{๔๔}
ด้วยทำอุปการ^{๔๕}แก่^{๔๖}ผู้อื่น, มี^{๔๗}ไ้^{๔๘}งาม^{๔๙}ด้วยได้^{๕๐}กะ^{๕๑}แจะ^{๕๒}
จัน^{๕๓}ท^{๕๔}น์.

(๖๓) ดวงตะวัน ย่อมทำ^{๕๕}ด^{๕๖}ระ^{๕๗}บัว^{๕๘}ให้^{๕๙}เห^{๖๐}ด^{๖๑}อง^{๖๒}ง^{๖๓}าม; ดวง
เดือน ย่อมทำ^{๖๔}ก^{๖๕}ด^{๖๖}ุม^{๖๗}ดอก^{๖๘}บัว^{๖๙}ให้^{๗๐}เร^{๗๑}ื่อง^{๗๒}พ^{๗๓}รา^{๗๔}ว; แม^{๗๕}
ไม่^{๗๖}มี^{๗๗}ใคร^{๗๘}ข^{๗๙}อ^{๘๐}ร^{๘๑}้อง, เม^{๘๒}ษ^{๘๓}ก^{๘๔}ำ^{๘๕}ไ้^{๘๖}นา; ด^{๘๗}ั^{๘๘}ค^{๘๙}บ^{๙๐}ร^{๙๑}ุ^{๙๒}ษ ย่อม
เค^{๙๓}ร^{๙๔}ย^{๙๕}ม^{๙๖}ตัว^{๙๗}พ^{๙๘}ร^{๙๙}้อม^{๑๐๐}ใน^{๑๐๑}การ^{๑๐๒}เก^{๑๐๓}อ^{๑๐๔}ก^{๑๐๕}ด^{๑๐๖}ผู้อื่น.

(๖๔) คนที่^{๑๐๗}ส^{๑๐๘}ละ^{๑๐๙}ป^{๑๑๐}ระ^{๑๑๑}โย^{๑๑๒}ชน^{๑๑๓}คน^{๑๑๔}แ^{๑๑๕}ด^{๑๑๖}ว^{๑๑๗}พ^{๑๑๘}ยา^{๑๑๙}ย^{๑๒๐}า^{๑๒๑}ม^{๑๒๒}ให้^{๑๒๓}ป^{๑๒๔}ระ^{๑๒๕}โย^{๑๒๖}ชน^{๑๒๗}
ผู้อื่น^{๑๒๘}นั้น เป็น^{๑๒๙}ด^{๑๓๐}ั^{๑๓๑}ค^{๑๓๒}บ^{๑๓๓}ร^{๑๓๔}ุ^{๑๓๕}ษ; คนที่^{๑๓๖} เม^{๑๓๗}ื่อ^{๑๓๘}เห^{๑๓๙}็น^{๑๔๐}ไม่^{๑๔๑}เด^{๑๔๒}ย^{๑๔๓}
ป^{๑๔๔}ระ^{๑๔๕}โย^{๑๔๖}ชน^{๑๔๗}คน จึง^{๑๔๘}ย^{๑๔๙}อ^{๑๕๐}ม^{๑๕๑}พ^{๑๕๒}ยา^{๑๕๓}ย^{๑๕๔}า^{๑๕๕}ม^{๑๕๖}ทำ^{๑๕๗}ป^{๑๕๘}ระ^{๑๕๙}โย^{๑๖๐}ชน^{๑๖๑}ให้^{๑๖๒}
ผู้อื่น^{๑๖๓} เป็น^{๑๖๔}ค^{๑๖๕}น^{๑๖๖}ด^{๑๖๗}ำ^{๑๖๘}ม^{๑๖๙}ณ^{๑๗๐}; คนที่^{๑๗๑}ส^{๑๗๒}ด^{๑๗๓}า^{๑๗๔}ณ^{๑๗๕}ป^{๑๗๖}ระ^{๑๗๗}โย^{๑๗๘}ชน^{๑๗๙}ผู้อื่น^{๑๘๐}
เพ^{๑๘๑}ื่อ^{๑๘๒}ป^{๑๘๓}ระ^{๑๘๔}โย^{๑๘๕}ชน^{๑๘๖}คน เป็น^{๑๘๗}ค^{๑๘๘}น^{๑๘๙}ผ^{๑๙๐}ี; แต่^{๑๙๑}คน^{๑๙๒}ที่^{๑๙๓}ส^{๑๙๔}ด^{๑๙๕}า^{๑๙๖}ณ^{๑๙๗}
ป^{๑๙๘}ระ^{๑๙๙}โย^{๒๐๐}ชน^{๒๐๑}ผู้อื่น^{๒๐๒} โดย^{๒๐๓}ไม่^{๒๐๔}มี^{๒๐๕}ผ^{๒๐๖}ล^{๒๐๗}ด^{๒๐๘}ดี^{๒๐๙}แก่^{๒๑๐}ค^{๒๑๑}น^{๒๑๒}เด^{๒๑๓}ย^{๒๑๔} เรา^{๒๑๕}ไม่^{๒๑๖}

✓ ปาปานุ นิวารยติ โยชยเต หิตาย
 คุหฺมํ นิคุหฺติ คุณานํ ปฺรภวฺถฺกโรติ |
 อาปทฺศํ จ น ชฺหาติ ทฺหาติ กาเด
 สํมิตฺตฺรตฺถกฺษณมฺ อิทํ ปฺรเวทฺหติ สํหตํ ॥๖๕॥

กฺษีเรณาคฺคฺมคโคทกฺกาย หิ คุณํ ทตฺตา: ปฺรา เต 'จิตฺตา:
 กฺษีโรตฺตาปมฺ อเวกฺษยฺ เตน ปฺยสํ สฺวาคฺมา
 กถํสํเนน หุตํ |
 คนฺตุํ ปาวกมฺ อุนฺมณฺตุํ ตทฺ อภวทฺ ทณฺชฺชวํ คุ
 มิตฺตราปทํ
 ยุกฺตํ เตน ชฺเตน สํมยฺยติ สํคํ ไมคฺรี ปฺนตฺ คุว
 อิทํ ๖๖ ॥

✓ อิต: สฺวปฺปิตฺติ เกศฺว: กุณฺม อิตฺตํ ตทฺยทฺวิษามฺ
 อิตฺตํ จ สํรณารุณิภํ ศิขริณํ คณนา: เคฺรเต |
 อิตฺโต 'ปฺย พทฺทพานถ: สห สํมตฺตํสฺวรตฺไกร
 อโท วิตคฺคฺมฺรฺชิตํ ภรตํ จ สินฺโชรฺ วปฺ: ๖๗ ॥

ทราบว่าเป็นคนอะไร.

- (๖๕) ห้ามกันเพื่อนจากการชั่ว, ช่วยประกอบเพื่อน
เพื่อประโยชน์, บิดมั่งความดีของเพื่อน, เบียด
เผยความดีของเพื่อน, ไม่ทิ้งเพื่อนผู้ถึงวิบัติ,
ให้บ้านในเงาอันควร: ดัศบุรุษทั้งหลายย่อมยก
ย่องว่า นี่เป็นลักษณะของมิตรแท้.
- (๖๖) ดัศบุรุษที่สมควรกันทั้งต้น อันนมให้ไว้เสร็จ
สรรพแก่น้ำซึ่งประสมกับคน. นานนี้ เมื่อเห็น
นมร้อน ก็ย่อมพดัดตนเองในไฟ. ส่วนนมเก่า
เมื่อเห็นความวิบัติของเพื่อน ก็มีใจร้อนรนเพื่อ
ไปเผาไฟ ถัดลงไปกับน้ำนั้นให้ไฟดับ. ความ
เป็นมิตรแท้แห่งเหล่าดัศบุรุษ ย่อมเป็นเช่นนั้น
เทียว.
- (๖๗) พระเกศวะ (วิษณุ) กับบรรทมที่ (สินธุ) นี้, เหล่า
ศัตรูของพระองค์ก็อยู่ที่ (สินธุ) นี้, เหล่าคน
ต่าง ๆ ที่นับถือภรรยาทั้งหลาย ก็มารวมอยู่ที่
(สินธุ) นี้, ไฟ 'พทพ' กับเมฆประดัยกัถป ก็

ชาติ: ภูม: ๕ เอก: ปฤกฏวณภรารบีตฺ เยน

ปฤษฐุ

ศุดาขยํ ขนฺม ชวฺวตฺย ภูมตี นิยมิตฺ ยตฺร เตชส-

วิจกรรม |

ธํชาตวฺยรตฺตปฏฺษา: ปฺรทิตกฺรณ โนปฺริษฐานํ น จาโ

พฺรหฺมานํ ไททุมฺพฺรหฺมคฺคกวฺท อปฺเร ชนฺตโว ชาต-

นษฏา: || ๖๘ ||

คฤษณํ นิหฺนํ ภาช กษมํ ชหิ มทํ ปาเป รตฺ

มา ถฤตา:

ธคฺยํ พฺรหฺม อนุยาหิ ธาธุปทวฺจฺจ เตวธฺว วิทวฺชขนฺม |

มานุยานํ มานย วิทฺวิโซ ปฺย อนุนย ปฺรชฺยาปย

ปฺรศฺรยํ

กัรฺวตี ปาถย ทฺวติเต ภูท ทยามฺ เอกคฺ ธคฺคํ เจษ-

ฏิตมฺ || ๖๙ ||

อยู่ที่(สินธุ)นี้. อโห! กายแห่งสินธุอันกว้าง
ขวางและกำแหง ทนธารภาวะ (ที่กดำน^๕)
ไว้ได้!

(๖๘) เต่าตัวเดียว เกิดมาเพื่อรองโลกอันใหญ่หนา
ซึ่งตั้งอยู่บนหลังมัน. ความเกิดแห่งขรุ (ดาว
เหนือ) เป็นการประเสริฐ เป็นเครื่องให้จักร
ราศีแห่งดาวเวียนมีกำหนดแน่. คนบางจำพวก
มีใช้ชั้นสูง มีใช้ชั้นต่ำ เกิดมามีประโยชน์ ทำ
ความเกือกูกแก่ผู้อื่นได้. บางจำพวกเกิดเฉยเปล่า
เท่ากับแมลงหวี่ในโลกผลมะเคื่อ.

(๖๙) จงตัดความทะยานอยากหรือแค้นหา, จงเผ่าคุณ
ความอดทน, จงละความเมาหยิ่ง, อย่าทำความ
ชอบใจในสิ่งชั่ว, จงพูดคำดี, จงเดินตาม
ทางคนดี, จงคบหาคนรู้, จงนับถือคนควรนับ
ถือ, จงผันผ่อนความประสงค์แก่แห่งศัตรู, จง
แสดงความนับถือแก่ผู้อื่น, จงรักษาเกียรติยศ,
จงทำความช่วยเหลือในคนตกทุกข์^๕—นี้ เป็น

✓ มนสิ วจสิ กายะ ปุณฺณบิณฺณปุณฺณาส
 ตริภูวนํ อูปการเสวณิภี: ปรีณยนฺต: |
 ปฺรคฺคณปฺรมาณฺนํ ปฺรวตํกถุคฺคย นิตฺยํ
 นิขหฤติ วิกตฺตนฺต: ตฺนฺติ ตฺนฺต: กิณฺนต: || ๗๐ ||

ไธรยปทุสฺสตี: |

✓ รตฺไนร มหาพเชตฺตํ ตฺนฺนํ น เทวา
 น เกหิเร ภัมมิเชน ภาตฺม |
 สฺสํ วิภา น ปฺรยยํ วิรามํ
 น นิคฺคิตารกาทํ วิรมนฺติ ชีวรา: || ๗๑ ||

✓ ปฺรารภยเต น ชตุ วิชฺฌนภเยน นีไจ:
 ปฺรารภย วิชฺฌนนิหตา วิรมนฺติ มชฺยา: |
 วิชฺฌไนร มุหฺรุมุหฺร อปี ปฺรติทฺนฺยมานา:
 ปฺรารพฺพม อุตฺตมคฺคณา น ปฺรติคฺคยชนฺติ || ๗๒ ||

กฺวจิตฺ ปฏฺฐวีสํคฺคย: กฺวจิตฺ อปี จ ปฺรยงกคฺคย:

ความประพฤติชอบแห่งเหล่าคนดี.

- (๗๐) ดัตตบุรุษ จะเป็นผู้เรืองรุ่งในใจคนสักปานไร?—
ผู้เต็มด้วยอมฤตคือบุญในใจวาจากาย, ยังโลก
ทั้งสามให้อิ่มด้วยถ่องแถมแห่งอุปการ, ทำคุณ
ของผู้อื่นเพียงประมาณให้ใหญ่ปานภูเขาดำเนินไป.

ทางของความมั่นคง.

- (๗๑) เทวดาท้งหลาย ย่อมไม่หยดเสียจนกว่าจะได้
สุรา (น้ำอมฤต): ไม่ยอมยินดีในกองรัตนะ
แห่งมหาสมุทร, ไม่ยอมกตัญญูด้วยพิรภัย.
เหล่าผู้มั่นคง ย่อมไม่หยดเสียก่อนที่ความ
ประสงค์จะสำเร็จ.

- (๗๒) เป็นการทราบทั่วกันว่า: คนชั้นต่ำ ๆ ย่อมไม่
เริ่มเพียร เพราะกลัวอุปสรรค; คนชั้นกลาง ๆ,
เมื่อเริ่มทำแล้ว, ย่อมเลิกเสีย เมื่อกระทบอุป-
สรรค; คนชั้นสูง ๆ, เมื่อเริ่มทำแล้ว, แม้ถูก
อุปสรรคกระทบบ่อย ๆ ก็ไม่สละเพียร.

- (๗๓) คนใจเด็ด มุ่งแต่กิจจการย์ ย่อมไม่ถือว่าทุกข์

หรือสุข บางคราวนอนกลางดิน บางคราวนอนบนเตียง บางคราวกินผักหญ้า บางคราวได้กินอาหารอย่างดี บางคราวนั่งห่มผ้าเก่าขาด บางคราวใช้แพรศดย.

(๗๔) ท่านผู้รู้นี้ จะนิทานหรือจะยกยอกก็ตาม, พระลักษมณ์ (โกศสมบัคค์) จะมา หรือจะไป ก็ตาม แต่ปรารถนา, ความตาย จะม้วนขึ้น หรือม้วนขึ้นก็ดั่งก็ตาม, ผู้มั่นคง ย่อมไม่ถอยหลังแม้ก้าวเดียว จากทางที่ถูกต้อง.

(๗๕) ผู้มั่นคง ย่อมมีใจอันตรึกตรองชำเลืองแห่งหญิงสาวมิได้สักครั้ง, มิได้เศร้าแค้นด้วยถูกไฟคือความโกรธแค้น, อำนาจแห่งความปรารถนาต่าง ๆ หรือบ่วงคือความโลภ ย่อมไม่ทำให้สะดุ้งสะเทือน: ท่านย่อมชนะโลกสามนทั้งหมด.

(๗๖) คุณคือความมั่นคง ของผู้ประพฤติดด้วยความมั่นคง แม้เขาจะถูกแค้น อันใคร ๆ ย่อมไม่อาจให้เสื่อมคลายได้. ไฟ เมื่อผู้ถือแม่เหล็กจับ,

นาร: ศิชา ยานติ กทาจิตฺ เหว ||๗๐||

วํ ศฤงโคตฺตงฺคาทฺ คุรุศิขริน: กวามิ วิษเม
ปติคฺวา 'ยํ ภาย: กจินทฤษทนต์ วิคคิต: |

วํ กุยตฺโต หตฺต: ฌณิปติมฺเช ตักฺษณทศเน

วํ วหุเนา ปาตตฺ ตทฺ ขมี น กฤต: คีตฺตวิตฺต: ||๗๑||

วหฺนิตฺ ตตฺย ขตฺตายเต ขตฺตนิหิ: กุตฺตายเต ตตฺตฤษณาน

เมร: ตฺตวตฺตปคิตฺตายเต มฤคปติ: ตฺตทฺย: กุรฺงคฺตายเต |

วูยาโต มาตฺตยคฺตฺตนาเยเต วิษรตฺ: ปิยฺฆวฺรชฺชายเต

ยตฺตยาเยเต 'ชิตฺโตกฺวตฺตภคฺวํ คีตฺตํ ตมฺนํมตฺติ ||๗๒||

ฉินฺโน 'ปิ โรหิติ ตร: กุชฺฉิโน 'ปฺย ขุปฺจียเต ปุณศุ

จนฺทฺร: |

อิตฺติ วิมฤคฺชนฺต: ตมฺน: ตมฺนํปฺยณฺเต น โตเกษุ ||๗๓||

โศกฺวรายตฺย วิภฺษณํ ตฺตฺชนตา เสารายตฺย วากุตฺตยโม

เปิดวักย่อมไม่ฟังดังดั่งเคย ไม่ว่าคราวใดๆ.

(๗๗) กายนี้ ให้มันตกจากยอดดาดแห่งภูเขาสูงถึง
ลงบนแอ่งน้ำแห่งหินขรุขระฉีกขาดเป็นชั้นน้อยชั้น
ใหญ่เตี้ย ตึกว่า, มือ สอดเข้าไปในปากพญา
เศษนาคนุ่มเขียวคมกริบ หรือวางในไฟ ตึกว่า,
แต่คิด (ความประพฤตก็คือเป็นปรกฤติ) อย่า
ถูกทำให้เสื่อมย่อยเตี้ยเลย.

(๗๘) ในองค์ของผู้ใด มีศีลอันเป็นที่รักสันติของโลก
ทั้งต้นรุ่งเรืองอยู่; ถ้าสำหรับผู้หนึ่ง—ไฟจะกลายเป็น
น้ำไปทันที—มหาสมุทรจะกลายเป็นคลอง—เรา
พระเมรุจะกลายเป็นก้อนกรวด — ดิงห์จะกลายเป็น
นกวาง—จูร่ายจะกลายเป็นด้ายมาดัย—น้ำพิษ
จะกลายเป็นหยาดอมฤต!

(๗๙) ต้นไม้ แม้ถูกตัด ยังงอกได้, พระจันทร์ แม้
แห้วแล้ว กลับค่อยเต็มขึ้นได้. เมื่อเห็นเช่นนั้น
เหล่าสัตว์บุรุษย่อมไม่เคียดริ้นในโลกเลย.

(๘๐) ความเป็นคนดี เป็นเครื่องประดับอำนาจ, การ

ชฎานต์โยปศมः ศุภุตตย วินโย วิตุตตย ปาตุเร วุยยः |
 อโกรชตฺ ตปตः กุขมา ปุรภาวิตุร ชรมตย นิรวุยาชตา
 ตรวะชามุ อปี ตรวการณมฺ อิทํ คีลํ ปรั ภูษณมฺ || ๘๐ ||

ไทวปทุชติः |

เนตา ยตย พทตตปติः ปุรหรัณํ วชฺรํ ตุราः ไตนิกาः
 ตวโรโค ทุรคฺมฺ อนุครหः ชตุ ทเรว ไชราวโค วารณः |
 อิตฺยาศุจฺรยพदानวิโค 'ปี่ พตภิกุ ภาคุนः ปไรः ตํคเว
 ตท วุยกตํ นนุ ไทวมุ เฮว ศรณํ ชิกุ ชิกุ วฤตา
 เปารุขมฺ || ๘๑ ||

ภคณาศัสดย ภรณทุปป์ณทิตตโนร มุตาเนนทุริยสัสดย กุชฺชา
 กฤตฺวา 'ขรุ จิวรํ สัสดยํ นิปติโต นกตํ มุเช โภคินः |
 ตถุปตฺตํ ตตฺตัมปิสีเตน สัสดยรมุ อเตสา เตโนว ยาคะ ปถา
 สัสดยธาสํ ติสฺสํสท ไทวมุ เหว หิ ปรั วฤทฺธเชา กุชเย
 การณมุ || ๘๒ ||

ยถา กนฺตูกปาทโนคฺคปตฺตยฺ อารยः ปตฺนุ นปี |
 ตถา ตว อนารยः ปตฺติ มฤตฺตัมปิณฺทปตฺนํ ยถา || ๘๓ ||

ขรุวาโย ทิวเสศุวรสัสดย กิรโณ: สัศตัมปิเก มสัศเก
 กจฺณ เทศมฺ อนาตปํ ทฺรุตคคิตฺตํ คาสสัสดย มุตํ คตः |
 คตฺตราปฺปย สัสดย มหาณเตน ปตฺตา ภคฺนํ สัศพทํ คีระ
 ปฺราโย กจฺณติ ยตฺร ไทวหคกตฺตํ คตฺไรว ยานคฺคย

โชคเท่านั้นเป็นที่อาศัย (สุดแล้วแต่โชค)? ทุก,
ทุก เพียรของบุรุษเหลวเปล่า!

(๘๒) ในเวลาดวงคืน หนูหิว แทะต้องเป็นโพรงเข้า
ไป ตนเองก็ตกไปในปากงูผู้ดูดอาหารและหมด
หวังที่จะออกได้ มีแต่กายขดอยู่ในช่อง. ฝ่าย
งูนั้นก็ม้วนไปด้วยเนื้อหนู รอดชีวิตออกไปทาง
โพรงที่หนูกัดทันที. พ่อแม่ทั้งหลายเอ๋ย! จงหยุด
อยู่ด้วยสันโดษเถิด. โชคเท่านั้น เป็นเหตุที่คง
ในความเจริญและความเสื่อม.

(๘๓) อารยชน แม้จะตกต่ำบ้าง ก็เจริญสูงขึ้นได้ (อีก)
เหมือนกะดุกหนึ่ง, ด้วยประการใด; ฝ่ายอนารย
ชน ย่อมตกต่ำลง (ไม่มีคราวสะท้อนขึ้น) เหมือน
ก้อนดิน, ด้วยประการนั้น.

(๘๔) คนหัวล้าน ครั้นถูกแดดเผาขม่อมแล้ว, เฝ้าหา
ที่ร่ม, รีบเข้าไปสู่โคนต้นตาล. ที่นั่นเถา ผลตาล
ถูกใหญ่ก็หล่นลงมาถูกหัวแตกดังโพละ. ฉะนั้น
ความวิบัติทั้งหลาย ย่อมติดตามเป็นอย่างดี.

ชาปท: ||๔๔||

คชภูมิกวิหคัมพนชน

ศศีทิวากรโยร ครุหปัทมม |

มติมตา จ วิโลกย ทริทุรตา

วิชิร อโห พตวาน อิติ เม มติ: ||๔๕||

สฤชติ คาวท อเคษคณากร

ปรุษรคณม อตกรณ ภว: |

คท อปี คคฤชณภงคิ กโรติ เจท

อหท กษฏม อปณทิตตา วิเช: ||๔๖||

อยม อมฤคนิชาน นાયโก 'ปยุ โษษชีนา

ศคภิชคณยาต: คัมภูรชโน 'วคต: |

วิรหยติ น ใจน ราชยภษมา ศคางก

ทตวิชิปริปาก: เกน วา ลงุณนีย: ||๔๗||

ปริยตช วิปททณฐาฆาตปรวาทปรปรา-

ปริจยพเต จินตาจกเร นิชาย วิชิ: ชต: |

มฤทม อิว พตาค บีณทักฤคย ปุรคฤกฤดาดท

ทุกแห่งที่คนโชคร้ายจะไป.

- (๘๕) เมื่อพิจารณาเห็นการที่ข้างถูกลงจับ, นกบินไข
ฟ้าถูกลงจับ, พระจันทร์พระอาทิตย์ถูกราหุจับ,
นักปราชญ์มีความยากจน, ข้าพเจ้าจึงมาเกิด
ความรู้ตื้นเขินว่า โอโฮ โชคร้ายนักกำลังหนอ!
- (๘๖) รัตนะแห่งบุรุษอันเปี่ยมล้นเกิดแห่งคุณทั้งต้น ย่อม
ดำเร็จเป็นเหมือนเครื่องประดับโลก. แม้หาก
เขาทำกาตกริยาในทันที, อนิจจา, ความโง่ที่
ทนเฉยอยู่ไม่ได้ แห่งโชค!
- (๘๗) พระจันทร์^๕ เป็นที่เก็บน้ำอมฤต, เป็นนายกแห่ง
เครื่องยาทั้งหลาย, มีดาวศศิกัญชเป็นบริวาร,
เป็นเครื่องประดับที่เคียรพระศิวะ; กระนั้น โรคผี
ในท้องก็ยังไม่หายไปจาก (พระจันทร์) ได้. ใคร
เล่า จะพึงตะเมิดผลแห่งโชคร้าย?
- (๘๘) เพื่อนรักเอ๋ย! เมื่อคั่งใจลงไปในจักรคือความคิด
ซึ่งหมุนโดยกำลังลมที่ถูกสูบ คือวิบัติ^๕ให้เกิดขึ้น
แล้ว, โชคอันร้าย, เหมือนกะช่างหม้อที่กระพอง,

ภรมยติ มโน โน ชานัม: กิม อตฺร วิชาตฺยติ || ๘๘ ||
 วิรม วิรมายาตาทุ อตฺมาตุ ทุรชฺชวตฺตายโต
 วิปติ มหตา ไชรยชฺวตฺต ยถักุณฺณิณฺณ ชีหเต |
 อยิ ชทวิเช กตฺปาปาเย 'ปฺย อเปตนิชกฺรมา:
 กุตคฺชีวริน: กุชฺชทฺรนา ในเต น วา ชตฺราศย: || ๘๙ ||

ไทเวน ปฺรภุณา ตฺวํ ชคฺติ ยทุ ยตฺย ปฺรมาณีกฤตํ
 ตตฺต ตตฺตโยปนเมณฺ นนาค อมฺี มหาน ในวาศฺรีย: การณมฺ |
 ตฺรวาสาปฺริปฺรเก ชตฺตเว วรชฺชย อมฺี ปฺรคฺยทํ
 ตฺกฺษมา เหว ปตฺนติ จากมฺุเช ทฺวิคฺรวา: ปโยพินฺทว:
 || ๙๐ ||

กรมปทุธติ: |

นมตฺยาโม เทวาน นนุ พต วิเชตฺ เต 'มฺี วศฺคา

วิจิตร วนททยะ โส ปิ ปุติณียคกรโมกษตทः ।
 ผตํ กรุมายคตํ ยทิ กิมุ อปไรः กิ ๑ วิจิณา
 นมตํ ตตํ กรุมาโย วิจิตร อปิ น เขภยः ปุรภาวติ ॥๙๑॥

พุทฺธมา เยน กุตาตวนํ นิยมิโต พุทฺธมาณฺชภาณ-
 โททเร
 วิษณุรฺ เยน ทศาวตารคหเน กุสิปโต มหาตํกเว ।
 รุทุโร เยน กปาดปานิปุญฺเเก ภิกฺษวํ นํ เสวเต
 สฺตรโย ภวามยติ นิตฺยมนุ เหว คคเน ตตฺไม นมः
 กรุมาเน ॥ ๙๒ ॥

ยา ตาฐํ ๑ ชถานํ กโรติ วิทุโส มุรฺชานํ หิตานํ
 เทวชินः
 ปุรคฺยกฺษํ กुरुเต ปโรกฺษมนุ อมฤตํ หาดาทตํ ตตฺกฺษณาตุ [

เทพเหล่านั้น ก็ขึ้นแก่อำนาจแห่งโชค มิใช่หรือ?
กระนั้น โชค ก็เป็นสิ่งที่พึงไหว้วิน. แม้โชคนั้นก็
อำนาจแก่เราซึ่งผดอันเดียวแห่งกรรมที่ถึงคราว.
ผิดว่า ผด ขึ้นแก่กรรม (ตุ้ดแต่กรรม) ไชว,
จะมีประโยชน์อะไรด้วยสิ่งอื่น ๆ (เทวดา) เต่า?
และจะมีประโยชน์อะไรด้วยโชค? ฉะนั้น ขอ
น้อมกรรมทั้งหลาย ซึ่งแม้โชคก็ครอบงำไม่ได้.

(๘๒) ตั้งใด กำหนดให้พระพรหม เปนตุจข้างหม้อ
ในเรื่องทำภาชนะคือโลก, ชัดพระวิษณุลงใน
ป่าธมมีหมอกใหญ่คืออวดารถึงดียบปาง, ให้พระ
คิจะต้องภิกษาจาร เสพอาหารในกะโหลกตุจ
กะพุงมือทั้งต้องห่อกันเข้า, และให้พระอาทิตย์
หมุนในฟ้าเป็นเนื่องนิคัย; ขอน้อมตั้งนนี้ คือ
กรรม.

(๘๓) हे दारुणये! ज्ञेयेष्विदं प्र-
 कृतं कर्मण्यै । हे दारुणये! हे दारुणये!
 —कर्मण्यै । हे दारुणये! हे दारुणये!

ตาม อารายช ธตุกริยา ภาควตัง โภกตุ ฆต วาณณิต
 เท ธาโร วุยธโนร คุณนุ วิปุลนุ อาธธำ มา
 กฤดา: || ๘๓ ||

ศุภร ธรรม ธวิกรมา ยุวตย: เควตาตาปคโรชชวตา
 ดกษมร อิตย อนุญเต จิรม อนุตยเต ศุภ กรมณิ |
 วิจิณเน นิตราเม อนุตคกตทกริทาตวตคตคต
 มฤตาชาตม อิว ปรยาสิ ฌนิติ ภรศยท ทิโส ทฤศ-
 ยตาม || ๘๔ ||

คุณวท อคุณวท จา กรวตา การยชาติ
 ปริณตริวชาธยา ยตนต: ปณทิตน |
 อติรภธกฤตานำ กรมณาม อาวิปคเตร
 ภวติ ทฤทยทาหิ ศลยคตโย วิปาก: || ๘๕ ||

ให้ฉลาด, ทำศัตรูให้เป็นมิตร, ทำสิ่งดีด้อยให้
เห็นได้, และทำพิษให้เป็นอมฤต, ได้ทันที.
ท่านอย่าทำพยายามเหนื่อยเปล่าด้วยความลำบาก
ในการปรารถนาวิบุตผล.

(๑๔) เรือนที่สะอาด และหญิงสาวพรหมจารีนี้ บุท-
กตครอบครองปานว่าพระลักษมี (เจ้าแม่แห่ง
ความงาม) รุ่งเรืองเหมือนเคื่อดนตรี, ตลกด
กาดนาค, เมื่อกรรมอันงามทั้งหลายยังมาร้อย
รวมกันเข้า. จงดูเถิด! ครั้นกรรมเหล่านั้นขาด
จากกัน, มันก็กระจ่ายไปคนละมุมทันที, เหมือน
สายสร้อยไข่มุกอันมีสายขาดในเวลาที่พระ
กามเทพเข้า.

(๑๕) บัณฑิต, เมื่อจะทำกรรมดีหรือชั่วก็ตาม, ต้อง
ระวัง อย่างยิ่งไว้ ก่อนที่จะแปรผล เป็นอย่างไร.
เพราะวิบากอันดุจหนามยอก แฉกเผาหัวใจ
ย่อมผ่านเราไป จนกว่ากรรมที่เราทำลงโดยค้อน
ได้ จะหมดสิ้นไป.

ตถาถยา ไวทฺฐมมยุวํ ปจติ คิตฺตํ จานฺทโน
อินฺทเนาโฆ:

เสาวรโนโร ลางฺคตาโร วิธิวติ วสุชาม ธรฺกคฺคตฺถย
เทโตะ |

นิตฺตา กรปฺรชณฺทาน วฤติมฺ อิทฺ กุรุเต โททฺรวาณํ
ธมฺมตาค

ปฺราปฺเปม: กรมฺภมฺ น ภวติ มนุสฺส ยตฺ ตโป
มฺนทภาคฺย: || ๙๖ ||

โนวาทฺติ: ผลติ โนว กุณฺ น คีล
วิทฺยา ปิ โนว น จ ยคฺนถฤตา ปิ เสวา |

ภาคฺยานิ ปฺรเวคปฺตา ชตฺ ธจฺจิตานิ

กาเต ผลนฺติ ปฺรชตฺถย ยโถว วฤทฺษา: || ๙๗ ||

มชฺชคฺค อมฺภสฺสิ ยาคฺ เมวคฺชีวํ คีตฺตวฺช ชยคฺค อาทเว
วาณิชฺชํ กฤณฺเสวเน จ ตกฺกา วิทฺยา: กตา: คีทฺษคฺค |

อาทาคํ วิปฺลตํ ปฺรยาคฺ ชคฺควคฺ กฤตฺวา ปฺรยคฺนํ ปฺร
นาภาวญฺญํ ภวคฺทํ กรมฺวคฺคโต ภาวญฺญตฺถย นาค: กุต:

|| ๙๘ ||

(๘๖) มนุษย์, เมื่อเกิดมาในโลกคือกรรมนี้แล้ว, หุง
งาคั่วในหม้อไฟทฤษฎี ด้วยฟันไม้จันทน์ทั้งมืดๆ,
ไถดินด้วยฆาตของเพื่อได้ผ้าอรรก (ไม้รัก?),
ปั้นเกดัด ครอบบรรแล้ว ทำเป็นรูปจนวนบพิชพรรณ
น้อยๆ, กระนั้นแล้ว, หากมิได้ทำคบะ, ก็ยังเป็น
คนมีโชคร้าย.

(๘๗) ความงาม, ตระกูล, คู่, วิชา, การปฏิบัติ
อันแข็งแรง, เหล่านี้ ย่อมไม่แผดผลดีให้ได้.
กรรมดีเท่านั้น ที่บรรชดะเต็มไว้ด้วยคบะ (ความ
เพียร) ในก่อน ย่อมแผดผลดีให้เมื่อถึงคราว
เหมือนต้นไม้ฉะนั้น.

(๘๘) ดำรงในน้ำก็ตามที่, ขันยอดเขาพระเมรุก็ตาม
ที่, ชะนะศัตรูในธรรมภูมิก็ตามที่, ทำพานิชยการ
ในกฤชกรรมก็ตามที่, ไปในอากาศอันกว้าง
ด้วยความพยายามยิ่งเหมือนนกได้ก็ตามที่: ถึง
ที่มิได้ ก็ไม่มี ในโลกนี้, การทำตายถึงที่

วเน รเน ศักรุชถาคณิมชเย
 มหารุณเว ปรวตมตฺตเก วา |
 สุปฺติ ปรมคฺติ วิษมตฺถิํ วา
 รกฺษนฺติ ปุณฺยานิ ปุราภฤตานิ || ๘๘ ||

ภัม วนํ ภวติ ยตฺถ ปวํ ปุรชานํ
 สรวโ ชนः ตฺวชนตฺตาม อยฺยาติ ยตฺถ |
 ภฤตฺตนา ๑ ภฺร ภวติ สนิชฺชิตฺตนปุรฺณา
 ยตฺถยาสฺติ ปรวตฺถฤตฺ วิปฺลํ นรตฺถ || ๙๐ ||

อิติ นิตฺติสฺตกํ สंपุรฺณम् ||

พึงมีได้ด้วยอำนาจกรรม จะได้มาแต่ไหน?

(๘๘) ในน้ำก็ตาม, ในที่รบก็ตาม, ท่ามกลางศัตรู
ก็ตาม, ในน้ำก็ตาม, ในไฟก็ตาม, ในมหาสมุทร
ก็ตาม, บนยอดภูเขากก็ตาม, หดับก็ตาม, ประ-
มาทก็ตาม, อยู่ในทุกซอกก็ตาม, บุญที่เขา
ทำแล้วในก่อนย่อมรักษาเขา.

(๓๐๐) ป่าอันน่ากลัว กลายเป็นเมืองประชาชน (เมือง
หตวง), ชนทั้งปวงมาเป็นชาวแคว้น, โดกทั้ง
ด้น เป็นคลังเต็มด้วยรัตนะ—แก่นรชาติผู้มีกรรม
ในก่อนอันทำไว้ไพบุญ.

นิติศตกะ สมบูรณ์เพียงเท่านั้น.

